

Pozdravni obrasci u svakodnevnoj komunikaciji

Turkalj, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2025

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-10**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Diplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Mihaela Turkalj

Pozdravni obrasci u svakodnevnoj komunikaciji

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2025.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Diplomski studij hrvatskoga jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Mihaela Turkalj

Pozdravni obrasci u svakodnevnoj komunikaciji

Diplomski rad

Znanstveno područje humanističkih znanosti, polje filologija, grana
kroatistika

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Maja Glušac

Osijek, 2025.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala/napisao, da je rad nastao samostalnim istraživanjem zadane teme, da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova koji nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni, da je u radu odgovorno primijenjena suvremena tehnologija, odnosno da rad nije autorstvo umjetne inteligencije, što pokazuje i bibliografija upotrijebljena tijekom obrade teme.

Svjesna sam/svjestan sam da je predaja završnog ili diplomskog rada čiji je sadržaj djelo drugoga studenta, treće osobe ili umjetne inteligencije, prepisivanje većega dijela ili cijeloga završnog ili diplomskog rada teška povreda studentskih obveza i etičkih načela znanstvene čestitosti, koja podliježe stegovnoj odgovornosti.

U Osijeku 6. veljače 2025.

Mihaela Turkalj, 0122233032

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

U diplomskom radu *Pozdravni obrasci u svakodnevnoj komunikaciji* analiziraju se pozdravni izrazi te njihova učestalost i struktura u internetskim videozapisima i svakodnevnoj komunikaciji mladih. Istraživanje je provedeno praćenjem televizijskih emisija, različitih internetskih zapisa te provedbom ankete. Naglasak je na obraćanju voditelja gledateljstvu ili publici, kao i na pozdravima koje mladi upućuju vršnjacima i starijima od sebe. Nakon uvoda slijedi teorijski dio rada u kojemu se govori o pozdravima, podjeli pozdravnih obrazaca, komunikaciji, funkcijama komunikacije, pojmu uljudnosti te o pozdravu i odzdravu kao pragmemu. U istraživačkom dijelu rada predstavljeni su metodologija i rezultati provedenih istraživanja. Naposljetku slijedi zaključak cjelokupnoga rada i analize te je naveden popis literature.

Ključne riječi: pozdrav, pragmem, bonton, načelo uljudnosti, svakodnevna komunikacija

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Komunikacija	3
2.1. Funkcije komunikacije prema Jakobsonu i osnove komunikacijskog procesa	5
3. Teorijski okvir	7
3.1. Teorija uljudnosti	8
4. Pozdravni obrasci.....	15
4.1. Definicije pozdrava.....	15
4.2. Podjela pozdrava	17
4.2.1. Invokacijski pozdravi.....	17
4.2.2. Pozdravi i odzdravi	20
4.2.3. Eksvokacijski pozdravi	21
4.3. Komunikacijska vrijednost pozdrava.....	21
4.4. Pozdravi kao leksikografske jedinice.....	23
4.5. Pozdravljanje u školskom i izvanškolskom okruženju	25
4.6. O vokativu	27
5. Istraživanje pozdravnih obrazaca voditelja	29
5.1. Metodologija istraživanja i ciljevi.....	29
5.2. Rezultati istraživanja	29
5.3. Zaključak istraživanja	44
6. Istraživanje pozdravnih obrazaca u govoru mladih	45
6.1. Metodologija istraživanja i ciljevi.....	45
6.2. Rezultati istraživanja	46
6.2.1. Pozdravi upućeni prijateljima i poznanicima.....	46
6.2.2. Pozdravljanje nastavnika u školskom i izvanškolskom okruženju	46
6.2.3. Pozdravi <i>zdravo</i> i <i>hvaljen Isus i Marija</i>	47
6.2.4. Pozdravljanje unutar obitelji	48
6.2.5. Pozdravljanje susjeda	48
6.2.6. Uporaba gesta i mimike pri pozdravljanju	49
6.3. Osvrt na rezultate istraživanja	49
6.4. Zaključak istraživanja	51
7. Zaključak	52
8. Literatura.....	53

1. Uvod

Pozdravi su sastavni dio svakodnevnoga života te su dio kulture neke zajednice. Većina je ponašanja naučena, a značenje pokreta, gesta i pozdrava kulturološki je određeno. Pozdravi su svojstveni svakomu pojedinom jeziku, imaju ograničen i uobičajen oblik, konvencijom određen sadržaj te se mijenjaju i prilagođavaju ovisno o kulturi društva. Pozdravi pri susretu dio su rituala invokacije. Invokacijski pozdravni pragmemi ujedno pripadaju i društvenom bontonu jer se smatraju neizostavnim dijelom uljuđenoga ponašanja i komuniciranja.

Invokacijski se pozdravi smatraju *najformulaičnijim oblicima govorne komunikacije* te se najčešće definiraju kao „standardizirane komunikacijske situacije s ritualnom funkcijom i unaprijed zadanim obrascima” (Bratanić, 1999: 103). Pozdravi se koriste u različitim stereotipiziranim prigodama za iskazivanje uljudnosti. Ovisno o kulturi, pojedini se pozdravi mogu smatrati pristojnima i prikladnima u određenim stereotipiziranim situacijama, dok se u nekim kulturama zapažaju razilaženja u razmišljanjima. Pozdravi kao rutinske formule pomažu u svladavanju standardiziranih situacija u usmenoj i pisanoj komunikaciji. Pozdravi mogu biti verbalni ili neverbalni, a izbor ovisi o čimbenicima kao što su okruženje, situacija, odnos među govornicima, interesi te emotivno stanje govornika.

Uporaba jezičnih obrazaca u rutinskim formulama može se svladati i naučiti te se oni uče iskustvom i uključenošću u društveni život, što znači da nisu nužno povezani sa stupnjem obrazovanja. Govornici se jezičnim formulama lakše povezuju i poistovjećuju i njima se stvara ugodniji društveni kontekst te učinkovitija jezična komunikacija. Spomenuta strategija nije nužno vezana za situacije u kojima se susreće dvoje ili više govornika, nego može biti primijećena i u situacijama kada se pošiljalac obraća nepoznatom primatelju (npr. reklame) ili nekom širem slušateljstvu ili gledateljstvu putem medija (Kuna, 2009: 87).

Sudionici biraju pozdrave ovisno o komunikacijskim situacijama, osobnim doživljajem društvene ili osobne bliskosti ili udaljenosti prema drugoj osobi. Neki su od kriterija koji utječu na izbor pozdrava: društveni status govornika u komunikacijskoj situaciji, dob, spol, doba dana, okolnosti susreta i drugi. Proksemični znakovi pokazuju način organiziranja prostora i vremena u komunikaciji (Pintarić, 2002: 125; Hall, 1973). Način pozdrava mijenja se i prilagođava dobu dana. U nekim se geografskim područjima dan sastoji od tri dijela (jutro, poslijepodne, noć), dok u nekim područjima postoje samo dva dijela (dan i noć), pa različite podjele dana i noći utječu na izbor, izraze i varijacije pozdrava (Pintarić, 1998: 125).

Pozdravi mogu implicitno odražavati obrazovanje, društveni svjetonazor, interese, okruženje, emotivno stanje i druge karakteristike (Deželjin, Klak, 2016: 134). Pozdravom i oslovljavanjem ne određuju se samo socijalne uloge u razgovoru, nego tako sudionici razgovora konstruiraju i vlastiti identitet (Glovacki-Bernardi, 2010: 403). Dakle, pozdravi pripadaju sociolingvističkoj kategoriji jer se mijenjaju i prilagođavaju ovisno o komunikacijskim situacijama (npr. u razgovoru, porukama, pismima, telefonskoj komunikaciji te komunikaciji u medijima radija i televizije).

Suvremenom je načinu obraćanja značajno „doprinijela demokratizacija zbog koje se sustav obraćanja temelji više na solidarnosti nego moći”, a to je očito i u jeziku javne komunikacije (Glušac, 2024: 265). Uz demokratizaciju svoj je utjecaj na hrvatsko društvo i promjene u jeziku ostavila globalizacija, a Kuna (2003: 34) tumači da je u javnom jeziku prisutna „težnja za stvaranjem takve jezično-stilske mješavine koja bi trebala nalikovati što je više svakodnevnom običnom i, valjda, dopadljivom privatnom govoru kako bi se pošiljatelj poruke što je moguće više poistovjetio, približio i intimizirao s onima kojima je poruka namijenjena”. Mnogi primjeri svjedoče prodoru privatne komunikacije u javnu. Svrha je takvoga obraćanja postizanje familijarnosti, povezivanje s gledateljstvom i ostvarivanje prisnog obraćanja.

Cilj je ovoga diplomskog rada istražiti zastupljenost i načine pozdravnih obrazaca u svakodnevnoj komunikaciji i medijima (televizijskim emisijama i internetskim zapisima). Istraživanjem se analizira način prezentacije pozdravnih formula u medijima, odnosno televizijskim emisijama i internetskim zapisima te u svakodnevnoj komunikaciji. U radu se donosi analiza i rezultati dvaju provedenih istraživanja. Prvo se istraživanje odnosi na invokacijske pozdrave u internetskim zapisima, a drugo na pozdravne obrasce učenika osnovnih i srednjih škola.

Pretpostavka je da u svakodnevnim situacijama dolazi do odstupanja od uporabe stereotipiziranih i rutinskih oblika pozdrava te da postoje različiti načini pozdrava, a jedno od obilježja koje se javlja jest nesustavnost. Pozdravi se mijenjaju i prilagođavaju situacijama. U ovome diplomskom radu analizirat će se samo pozdravi u okviru invokacije, odnosno uvodnog dijela pozdrava, kojim govornik skreće pozornost na sebe s primarnim ciljem uspostavljanja komunikacije s drugima i iskazivanjem pažnje prema komunikatoru kojeg pozdravlja (Pintarić, 2002: 122).

2. Komunikacija

Socijalna interakcija važna je za oblikovanje i razvoj čovjeka. Međusobnom interakcijom ljudi izražavaju svoje misli, stavove i osjećaje, nadopunjuju se i razvijaju sve aspekte odnosa. Komunikacija je podložna svakodnevnim promjenama, a pozdravljanje pripada među najstarije oblike ljudske komunikacije. Ona se smatra temeljem društvene zajednice i međuljudskih odnosa jer omogućava razmjenu poruka i uspostavu odnosa među osobama i grupama koje su različite po društvenom položaju, dobi, spolu, obrazovanju i svjetonazoru. Komunikacija je ljudska djelatnost te je uvijek smještena u konkretne vremenske i prostorne okvire, a razlika između javne i privatne komunikacije leži ponajviše u ulozi i statusu sudionika u nekome društvu, a ne u sadržaju ili obliku jezične poruke (Kuna, 2009: 82).

Komunikacija se određuje kao proces prijenosa i razmjene informacija, signala, poruka i podataka, može se ostvarivati govorom ili pismom, neverbalnim znakovima, osobno ili putem medija, a za cilj uzima prijenos podataka ili informacija (Malović, 2014: 43). Mikić Čolić (2021: 24) navodi da uspješna komunikacija podrazumijeva „primjereno jezično izražavanje u društvenome okruženju koje, osim jezičnoga znanja (ili jezične kompetencije), podrazumijeva i sociolingvističku kompetenciju – znanje o tome kako započeti i završiti razgovor, kako biti uljudan – te stratešku kompetenciju, odnosno znanje kako učinkovito organizirati govor”. Palić i dr. (2023: 482) komunikaciju definiraju kao svrhovitu djelatnost „koja predstavlja instrument kojim ljudi djeluju u društvenom okruženju i u međusobnim relacijama zadovoljavaju različite društvene potrebe”. Komunikacijom ljudi ostvaruju zajedničke namjere i koordinirano djeluju (Palić i dr., 2023: 482; de Saussure-Rocci, 2016: 10). Glavno je sredstvo komunikacije jezik koji je nemoguće definirati bez komunikacije: „Svaka komunikacija, posebice javna, podrazumijeva prijenos, razmjenu značenja, no ono ne proistječe samo iz jezičnoga sustava već iz namjere i mogućnosti pošiljatelja te situacijskoga i jezičnog konteksta” (Kuna, 2009: 81–82). Jezik predstavlja multifunkcionalno sredstvo koje komunikatori prilagođavaju vlastitim ciljevima i potrebama. Komunikacija je proces kojim se poruka prenosi od pošiljatelja prema primatelju, a kako bi poruka ostvarila cilj i bila djelotvorna, važno je poznavanje konteksta, za što su važne semantičko-pragmatičke kategorije koje analiziraju načine na koje govornici izriču ono što žele ovisno o situaciji, nazočnim osobama i okolnostima razgovora.

Razgovor je jezični i sociokulturni fenomen koji se zasniva na kooperativnom načelu jednake raspodjele prava na govorenje (Glovacki-Bernardi, 2010: 396). Posebna se pozornost posvećuje obostranosti i spontanoj izmjeni govornika; „Struktura i elementi razgovora odraz

su kulturnih obilježja nekoga društva i podliježu pravilima i normama” (Glovacki-Bernardi, 2010: 396). Društveni razgovor predstavlja mjesto društvenog kontakta, ostvarivanja društvenih uloga i konstrukcije individualnog identiteta (Glovacki-Bernardi, 2010: 404). Asimetričnost u komunikaciji nekada je bila vrlo izražena, a ona podrazumijeva očitu poziciju jačeg te eksplicitnu zastupljenost hijerarhijskih odnosa, a u tom je slučaju „razgovor kao mjesto društvenog kontakta određen tipičnim konstrukcijama strogo hijerarhiziranog i ritualiziranog socijalnog identiteta” (Glovacki-Bernardi, 2010: 400). Jedna je od odlika suvremene komunikacije ostvarivanje simetrične komunikacije, što znači da primarno usmjerenje komunikacije nije na prikazu društvenih razlika i hijerarhijskih odnosa, nego na neobveznoj komunikaciji u kojoj je naglasak na dobrohotnosti i prijateljskoj namjeri (Glovacki-Bernardi, 2010: 404).

Različiti čimbenici utječu na uspješnost komunikacije: uzrast, spol, društveni položaj, jezično predznanje, relacija sa sugovornikom, bliskost teme komunikacije, kontekst, komunikacijsko iskustvo i sl. (Palić i dr., 2023: 482). Komunikacijsko će djelovanje ovisiti o društvenim situacijama u određenom vremenu i na određenom prostoru, govornik nastoji jezično djelovati na specifičan način u skladu s namjeranim ciljevima, procjenom situacije, sugovornikovom reakcijom te s obzirom na interakcijsko-komunikacijski kontekst, govornici primjenjuju različite jezične, odnosno komunikacijske strategije (Palić i dr., 2023: 482). Komunikacijski smisao rečenoga proizlazi iz „su-djelovanja jezičnih i kontekstualnih datosti i konvencija razgovornih situacija” (Ivanetić, 1995: 57). Kako bi komunikacija bila učinkovita i smisljena, govornici promišljaju ne samo o tome što će reći nego i kako će to izreći, hoće li biti jasni, izravni, konkretni i ljubazni. Komunikatori svjesno čine izbore kako bi postigli svoj cilj i namjeru. Izbore koje komunikatori donose definiraju cjelokupno komunikacijsko ponašanje. Konačna realizacija konkretnoga govornog čina uvjetovana je brojnim činionicima, a naročito ukupnim relacijama prema sugovorniku, temom, komunikacijskim ciljem i sviješću o mogućim i očekivanim posljedicama (Palić i dr., 2023: 483).

Mediji pripadaju sredstvima komunikacije, naziva ih se skupom kanala kojima se prenosi poruka, a prema njima se razlikuju verbalna, verbalno-verbalna i neverbalna komunikacija: „Verbalna je komunikacija najčešći, najprecizniji i najuspješniji oblik sporazumijevanja među ljudima, a konkretna upotreba jezika događa se uvijek u određenom kontekstu” (Palić i dr., 2023: 482). Naše će istraživanje stoga obuhvatiti verbalnu komunikaciju.

2.1. Funkcije komunikacije prema Jakobsonu i osnove komunikacijskog procesa

Vrste su komunikacija: intrapersonalna (komunikacija sa samim sobom), interpersonalna (komunikacija između dviju osoba), komunikacija u maloj grupi (komunikacija s manjim brojem osoba), javna (komunikacija govornika s publikom), masovna (usmjerena na brojnu publiku) i međukulturna. Ciljevi su komunikacije: otkrivanje, uspostavljanje odnosa, pomaganje, uvjeravanje i zabava. Jakobsonov model govornoga događaja obuhvaća šest čimbenika i šest odgovarajućih funkcija, a pri tome se funkcija definira kao usredotočenost na jedan od čimbenika. Prema Jakobsonu (2008: 108) „svaki jezik obuhvaća nekoliko istodobnih struktura, a svakoj su strukturi svojstvene različite funkcije”.

Osnove komunikacijskog procesa čine: pošiljatelj, kontekst, poruka, kod, kanal i primatelj. *Pošiljatelj* šalje poruku *primatelju*, a kako bi poruka bila djelotvorna, ona iziskuje *kontekst* koji je shvatljiv i verbalan ili se može verbalizirati. Zatim, *kod* je u cijelosti ili dijelom zajednički i pošiljatelju i primatelju. Kao posljednji čimbenik postizanja namjere komunikacijom navodi se *kontakt* koji predstavlja fizički kanal i psihološku vezu između pošiljatelja i primatelja, a kontakt obojici omogućuje ulazak u komunikaciju i ostajanje u njoj (Jakobson, 2008: 109).

Prema Jakobsonu može se razlikovati šest jezičnih funkcija: referencijalna (usmjerena na kontekst), emotivna (usmjerena na pošiljatelja), konativna (usmjerena na primatelja), fatička (usmjerena na kontakt/kanal), metajezična (usmjerena na kod) i poetska (usmjerena na poruku). Svakodnevna komunikacija obilježena je usvojenim društvenim i kulturnim obrascima, a svaka kultura i svako društvo imaju svoja pravila ponašanja te općeprihvaćene norme verbalnog i neverbalnog ponašanja. Verbalna struktura poruke ponajprije ovisi o prevladavajućoj funkciji. U verbalnoj je komunikaciji stanovita usmjerenost na referent, odnosno orijentacija prema kontekstu, „ukratko tzv. referencijalna, denotativna, kognitivna funkcija – glavna zadaća brojnih poruka”, a istodobno se ostvaruju druge funkcije zastupljene u takvim porukama (Jakobson, 2008: 109).

Primarna je uloga referencijalne funkcije prenošenje poruke te izražavanje odnosa između poruke i referenta. Emotivna ili ekspresivna funkcija usredotočena je na pošiljatelja, a njezina je svrha izražavanje govornikova subjektivna stava o temi o kojoj govori te izražavanje različitih osjećaja (Jakobson, 2008: 110). Konativna funkcija predstavlja usmjerenost na primatelja poruke, a najčešće je zastupljena u gramatičkim izrazima vokativa i imperativa: „U analizi jezičnih funkcija vokativnih izraza uglavnom se polazi od konativne funkcije kao

osnovne funkcije, ali se vokativnim izrazima ostvaruju i sve druge jezične funkcije: referencijalna, emotivna, poetska i metajezična, čime se pak potvrđuje da vokativni izraz nikada nije „neutralan” te se njime aktivira dodatni pragmatički sadržaj” (Glušac, 2024: 185–186). U iskazima u kojima se ostvaruje konativna funkcija želi se djelovati na primatelja poruke te izazvati određena reakcija. U verbalnoj se komunikaciji ističe i fatička funkcija kojoj je cilj uspostavljanje, održavanje ili prekid komunikacije, provjera kanala, privlačenje sugovornikove pozornosti ili potvrda njegove produžene pozornosti. Fatička funkcija označava usmjerenost na kontakt te se može izraziti „obilnom razmjenom ritualiziranih formula, tj. čitavim dijalozima” (Jakobson, 2008: 111). Primarni je cilj fatičke funkcije održavanje komunikacije, a ne razmjena informacija. Pozdravni obrasci smatraju se visoko tipiziranim fatičkim iskazima (Palić i dr., 2023: 482). Fatička se funkcija smatra prvom verbalnom funkcijom koju usvajaju mala djeca jer pokazuju svoju sklonost komuniciranju prije nego što su sposobna slati ili primiti informativna priopćenja (Jakobson, 2008: 112). Metajezična funkcija ili funkcija tumačenja prepoznaje se kada pošiljalac ili primatelj nastoje provjeriti uporabu istoga koda. U slučajevima kada je prepoznatljiva usredotočenost na poruku radi nje same te kada je poruka cilj, a ne sredstvo komunikacije, govori se o poetskoj funkciji (Jakobson, 2008: 112).

Jezične su funkcije neprestano u kontaktu te ih je nemoguće promatrati izolirano, stoga ih je potrebno promatrati i analizirati interakcijski čime se ostvaruje izražajnost i ekspresivnost izraza (Glušac, 2018: 299).

3. Teorijski okvir

Pragmalingvistika je dopuna jezikoslovlju jer uključuje poznavanje pravila jezičnog ustrojstva i kompetencije, ali i na neki način obuhvaća jezikoslovlje zbog čega se približava opisu stvarnoga funkcioniranja jezika. To je uz sintaksu i semantiku jedna od triju grana semiotike,¹ a proučava odnose između jezičnih oblika i korisnika tih oblika (Kuna, 2009: 82). Pragmatičkim proučavanjima analizira se i tumači ono što ljudi misle u određenom kontekstu te utjecaj konteksta na izrečeno, odnosno način na koji govornici oblikuju svoje poruke s obzirom na sugovornike, mjesto i uvjete pod kojima razgovaraju (Kuna, 2009: 81, 82) te načela po kojima se uspješno komunicira. Suvremena pragmalingvistika proučava komunikacijsku stranu jezika te je u središtu proučavanja svakodnevna uporaba jezika i analiza svih aspekata značenja jezičnih izraza, pri čemu se u obzir uzima širi kontekst, ali i socijalna distanca, bliskost među govornicima, dob, spol, njihov položaj, uloga u društvenoj hijerarhiji te institucionalni i ideološki okvir u kojem se odvija komunikacija (Kuna, 2009: 84). Primjerice, zbog različitih čimbenika koji utječu na izbor pozdrava razlikuju se pozdravi društveno jednakih i nejednakih osoba, pozdravi prijatelja, kolega, poznanika i osoba koje se međusobno ne družu ili ne poznaju, pozdravi mlađih i starijih i drugi (Palić i dr., 2023: 486). Takav usmjeren pristup omogućuje spoznaju da se velik dio neizrečenog tumači kao dio onoga što je izrečeno te se samim time istražuje širi kontekst poruke. Pragmalingvistika smatra jezičnu interakciju ujedno i socijalnom interakcijom zbog informacija koje se mogu prepoznati u nekoj komunikaciji.

Pozdrav se unutar pragmatike određuje kao samostalan *pragmem* zbog čega je moguće proširivanje ili pridavanje novoga tumačenja pozdrava i na leksičkoj razini, a u leksikografiji ima status leksičke jedinice, neovisno o broju sastavnica (Blagus Bartolec, 2012: 23). Definirajući pozdrav kao pragmem, Pintarić navodi da je on „opći višeslojni znak u kojem su sadržani, implicitno ili eksplicitno, svi neverbalni elementi” (Pintarić, 2002: 42) te razlikuje tri tipa pragmea: *kulturološke* pragme, *emotivne* pragme te *pragme podštapalice*. *Kulturološki pragmei* pripadaju načelima društvenoga bontona jezične zajednice te se koriste pri kulturnom ophođenju i u pravilima lijepoga ponašanja; *emotivni pragmei* pokazuju emotivnost govornika, služe za pokazivanje osjećaja prema osobi s kojom komuniciramo, pokazivanje osjećajnog odnosa prema iskazu i osobama u njemu te prema izvanjezičnoj

¹ Semiotika je opća znanost o znakovima.

stvarnosti o kojoj se govori²; *pragmemi podštapalice* poseban su oblik ponavljanja jer je njihova uloga popunjavanje stanke u govoru (Pintarić, 2002: 120).

Pozdravni pragmemi u invokaciji i eksvokaciji pripadaju kulturološkim pragmemima jer se rabe u kulturnom ophođenju i smatraju se odrednicom lijepoga ponašanja (Blagus Bartolec, 2012: 22). Osim njih kulturološkim pragmemima smatraju se još i intervokacijski, adresativni, inicijativni i modalni pragmemi (Pintarić, 2002: 3–4). Zanimljivi su nam adresativni pragmemi koji se realiziraju u obliku vokativa općih i osobnih imenica, a čija je funkcija obraćanje slušatelju radi pokazivanja osjećaja te radi svraćanja pozornosti na govornikovu osobu i izričaj. Oni mogu imati informativnu i pragmatičnu funkciju: informativna funkcija obavještava o funkciji i tituli primatelja, a pragmatična pokazuje tip emotivnoga odnosa pošiljatelja prema primatelju (npr. poštivanje, bliskost, podcjenjivanje ili vrijeđanje) (Pintarić, 2002: 148).

3.1. Teorija uljudnosti

Uljudnost je jedno od temeljnih načela uspješne komunikacije, a uljudnost se isprva odražavala neverbalnom komunikacijom koja podrazumijeva komunikaciju bez riječi, tjelesnim pokretima i držanjem. Pojam uljudnosti do 70-ih je godina podrazumijevao tradicionalni način socijalnog ponašanja i izražavanja, a samim time podrazumijevao je ustaljene forme uglađenosti i iskazivanje obzira prema drugima. Ustaljenim formama uljudnosti smatraju se otvaranje i pridržavanje vrata, ljubljenje ruke i naklon, prepuštanje sjedećeg mjesta starijoj osobi, skidanje kape muškarca pri ulazu u prostoriju i drugi oblici ponašanja. Poslije 70-ih godina uljudnost se analizirala i promatrala kao lingvistički pojam (Marot, 2005: 54), no suvremena istraživanja i dalje naglašavaju utjecaj govora tijela, odnosno neverbalne komunikacije te se na temelju nje mogu prepoznati forme uljudnosti. Uzimajući u obzir pokrete i položaje tijela, može se otkriti odnos i stav prema okolini (Marot, 2005: 54).

Teorija uljudnosti dio je pragmalingvistike koja je usmjerena na područje interpersonalne komunikacije³ (Kuna, 2009: 84). Cilj je uljudnosti „uspostaviti okvir standardiziranih strategija za primjereno i *elegantno* započinjanje i završavanje tipizirane

² U emotivne se pragme ubrajaju: fitonimni, zoonimni, pueritivni, antroponimni, etnonimni, toponimni, brojčani, prostorni i automatizirani pragmemi (Pintarić, 2002: 3–4).

³ „S obzirom na medij kojim se verbalna komunikacija ostvaruje uljudnost je moguće proučavati u govornoj komunikaciji (komunikaciji govorenim jezikom) te u pisanoj komunikaciji (komunikaciji pisanim jezikom)” (Marot, 2005: 57).

socijalne situacije” (Palić i dr., 2023: 488). S interpersonalnoga stajališta uljudnost je utemeljena na ljudskoj potrebi za međusobnom suradnjom s ciljem iskazivanja poštovanja i očuvanja obraza drugih (Palić i dr., 2023: 488): „Uljudnost u svakodnevnim razgovornim situacijama, poslovnim razgovorima, znanstvenim i drugim javnim skupovima te javnim medijskim nastupima ne razlikuje se samo u izboru leksika, formi oslovljavanja, strategija i načela ili fonostilističkih postupaka, već ovisi i o nizu psiholoških i afektivnih činioca sudionika komunikacijskog procesa” (Marot, 2005: 58). Dakle, uljudnost kao odnos prema nekome nije samo određena društvenim statusom i ulogom, nego i situacijom, namjerama, očekivanjima, psihičkim stanjem sudionika komunikacije. Pojam uljudnosti povezan je s pozdravnim i odzdravnim pragmemima te u najširem smislu „podrazumijeva stečeni način izražavanja obzira prema drugima (ili prema sebi) u širem društvenom kontekstu, i u privatnim i u javnim situacijama; ljubaznost uvijek uključuje namjeru govornika i njegova očekivanja u vezi s reakcijama sugovornika te upućuje na različite stupnjeve njihove (ne)solidarnosti” (Palić i dr., 2023: 487; Marot, 2005: 54–56).

Pojam uljudnosti razvijao se zajedno s razvojem pragmatike te je postojalo nekoliko različitih teorija i definicija. Najistaknutiji su teoretičari pojma uljudnosti Paul Grice, Geoffrey Leech, Penelope Brown i Stephen Levinson koji su uljudnost proučavali kao strategiju kojom govornici postižu cilj ili više ciljeva.

Paul Grice (1987) svoju koncepciju teorije uljudnosti temelji na *načelu suradnje* (engl. *cooperative principle*) koje nalaže govorniku da doprinese razgovoru, a da pri tome osvijesti razinu na kojoj se razgovor odvija te cilj i smjer govorne razmjene. Grice je definirao svoja četiri načela (maksime): kvalitete, kvantitete, relacije i načina. Leech (1983) nadopunjuje Griceovo načelo suradnje uvodeći načelo uljudnosti (engl. *politeness principle*), pri čemu je uljudnost definirao kao primarno pragmatičko načelo kojemu je glavni cilj održavanje društveno prihvatljivih odnosa među govornicima, odnosno „strateško izbjegavanje konflikta”. Shvaćanje uljudnosti uvelike ovisi o situacijskom kontekstu i uljudnost uključuje namjeru govornika i njegova očekivanja vezana za reakciju sugovornika. Leech (1983) smatra da govornici svjesno i namjerno krše Griceova načela kako bi ublažili neuljudne činove. Kuna (2009: 89) također navodi da Griceove maksime ne uzimaju u obzir stvarno i raznoliko djelovanje jezika, stoga se za načelo suradnje ne može reći da je univerzalno jer postoje jezične zajednice koje ga ne primjenjuju. Do kršenja načela suradnje dolazi kada govornici govore sitne neistine koje nisu u potpunom suglasju s osobnim uvjerenjima i sa stvarnim stanjem. Leech govorniku savjetuje da ograniči upotrebu neuljudnih strategija te maksimalno upotrijebi uljudne strategije. On nastoji objasniti govornikovo nepridržavanje Griceovih načela te svako

odstupanje objašnjava principom uljudnosti. Godine 1983. Leech u pragmatiku uvodi šest maksima uljudnosti kojima će se u određenim okolnostima jače izraziti uljudna ili neuljudna mnijenja: (maksimu) takta, velikodušnosti, odobravanja, skromnosti, suglasnosti ili simpatije (Marot, 2005: 56). Za ostvarivanje strategija uljudnosti u komunikaciji govornici se trebaju držati načela uljudnosti i njegovih maksima: „Maksima takta podrazumijeva poštovanje interesa i prava drugoga, maksima velikodušnosti umanjivanje vlastite koristi i povećavanje tuđe, maksima suglasnosti umanjivanje nesuglasja s drugima, maksima skromnosti kritiku uperenu prema samome sebi i pohvalu drugima, maksima simpatije umanjivanje antipatije prema drugima te maksima odobravanja umanjivanje neodobravanja drugih s ciljem izbjegavanja neslaganja i povećavanja solidarnosti” (Glušac, 2024: 100).

Pojam uljudnosti objašnjavaju i teoretičari Brown i Levinson (1987) teorijom koja je utemeljena na Goffmanovu (1967) pojmu *obraza* (engl. *face*). Prema teoriji uljudnosti, koncept *obraza* označava ugled, javnu sliku koju svaka osoba želi za sebe te osjećaj pojedinca o vlastitoj vrijednosti koji može biti ugrožen ili opravdan u komunikaciji s drugima nizom činova (suhoparna službenost, pozitivna uljudnost i negativna uljudnost) (Vrban, 2016: 8, Marot, 2005: 56). Brown i Levinson smatraju da je „obraz urođena slika o samome sebi te da je obraz nepromjenjivo svojstvo svake jedinice” (Glušac, 2024: 100), za razliku od Goffmana koji smatra da „pojam obraza ne počiva u pojedincu i biva posuđen samo za potrebe interakcije s drugima” (Glušac, 2024: 100). Prema teoriji uljudnosti koju iznose Brown i Levinson koncept obraza sastoji se od dvaju aspekata – pozitivnog i negativnog obraza. Pozitivan obraz podrazumijeva pozitivnu sliku o sebi, želju da interakcija bude ugodna, potreba ili želja pozitivno vrednovane te da je govornik integriran i prihvaćen u društvenoj zajednici: „Pozitivna uljudnost usmjerena je na pozitivni obraz sugovornika, odnosno na pozitivnu sliku o sebi na koju sugovornik polaže pravo. Govornik pri tome priznaje, odnosno pozitivno vrednuje sliku o sugovorniku, želje i potrebe jednake su im te govornik priznaje sugovornika članom određene skupine kojoj i sam pripada” (Glušac, 2024: 10; Brown i Levinson, 1987: 69–70), odnosno nastoji pokazati solidarnost sa sugovornikom (Kuna, 2009: 86). Negativni obraz označava želju za neometanim i slobodnim djelovanjem te da se s njim ne postupa loše i da djeluje po vlastitu izboru (Glušac, 2024: 160, Brown, Levinson, 1987: 61). Stoga se negativna uljudnost temelji na izbjegavanju, odnosno udaljavanju govornika od sugovornika: „Govornik ne osporava i poštuje sugovornikove potrebe, odnosno njegovu želju za slobodnim djelovanjem” (Glušac, 2024: 101; Brown i Levinson, 1987: 69–70). Dakle, pojam neuljudnosti suprotan je pojmu uljudnosti te podrazumijeva „svjesno uloženi napor govornika u iskazivanje određene namjere” (Matešić, Marot Kiš, 2015: 105).

Svaki govornik ovisno o situaciji, željenim ciljevima i potrebama, odabire prikladan jezik i strategije jer pošiljatelj poruke želi ostvariti cilj i prenijeti poruku primatelju. Svaka komunikacija, govorni čin ili kontakt može biti uljudan ili potencijalno uvredljiv, a to ovisi o načinu na koji se govornik obraća sugovorniku, sadržaju koji se prenosi, primijenjenim načelima uljudnosti, okolnostima u kojima je izrečena poruka, psihičkim osobinama pošiljatelja poruke (samopouzdanju, nesigurnosti i dr.) te o neverbalnoj komunikaciji koja upućuje na govornikov stav prema sugovorniku. Govornikov stav može utjecati na sugovornikovo ponašanje, a na prenošenje poruke može utjecati intonacija, ali i vanjski utjecaji. Na samo shvaćanje poruke može utjecati i ilokucija (govornikova namjera) zbog čega je često nužan i određeni kontekst. Prema Kuni (2009: 85) „uljudnost je utemeljena na racionalnoj, namjeravanoj suradnji sudionika u komunikaciji te predstavlja određeni oblik društveno prihvatljive igre”. Budući da je uljudnost moguće proučavati u govornoj i pisanoj komunikaciji, pisana komunikacija može upućivati na uljudan ili potencijalno uvredljiv pošiljateljev stav formama oslovljavanja, upotrebom velikih ili malih slova te samim sadržajem.

U uobičajenim je okolnostima želja govornika očuvati svoj vlastiti obraz, ali i obraz drugoga jer govornikov odnos prema sugovorniku otkriva i obraz govornika. Ako govornik govornim činom čuva svoj obraz, a samim time i obraz sugovornika, smatra se da uljudnost nije narušena. U pojedinim situacijama može doći do narušavanja uljudnosti, a takve govorne čineve koji narušavaju obraz Brown i Levinson nazivaju *FTA* (engl. *face threatening acts*): „oni mogu biti jezični (riječni), metajezični (intonacija, brzina govorenja i sl.) i neverbalni (izrazi lica, odjeća i sl.)” (Glušac, 2024: 101). Brown i Levinson (1987: 65–68) neuljudnost ili ugrožavanje obraza objašnjavaju s obzirom na dvije činjenice: prva se odnosi na to čiji je obraz ugrožen, govornikov ili slušateljev, a druga je li narušen pozitivan ili negativni obraz.

U pojedinim se situacijama ugrožavanje svoga ili obraza druge osobe mora dogoditi i u tim se situacijama mogu pojaviti strategije za ublažavanje ugrožavanja govornikova ili slušateljeva obraza. Brown i Levinson (1987: 60) nabrajaju četiri strategije: izravno izvođenje čina bez ublažavanja (engl. *on record*), pozitivnu uljudnost (engl. *positive politeness*), negativnu uljudnost (engl. *negative politeness*) i neizravno izvođenje čina⁴ (engl. *off record*). Strategija *on record* predstavlja izravan način obraćanja sugovorniku, a njoj je suprotna *off record* strategija čija je glavna značajka dvosmislenost. Neizravne se strategije dijele na

⁴ P. Brown i S. Levinson (1987: 65) pod pojmom *čina* podrazumijevaju ono što se namjerava postići verbalnom ili neverbalnom komunikacijom. Čin kojim se ugrožava obraz naziva se *face threatening act (FTA)*, a on podrazumijeva svaki čin koji nije u skladu sa željama i potrebama koje čine obraz.

nemodificirane, odnosno strategije bez ublažavanja ili okolišanja, te strategije kojima se ublažava namjera narušavanja obraza. Strategije bez ublažavanja karakteristične su za hitne situacije kada se sugovorniku obraćamo bez okolišanja, nedvosmisleno i precizno, a one se dodatno dijele na strategije pozitivne i negativne uljudnosti s obzirom na to jesu li upućene govornikovu pozitivnom ili negativnom obrazu. Nadalje, kada govornik upotrijebi neizravne strategije narušavanja obraza koje pripadaju *off record* strategijama, govornik ih može protumačiti na različite načine zbog čega se značenje smatra otvorenim. Spomenuta je strategija dobra za govornika jer uvijek može negirati sugovornikovo shvaćanje izgovorenoga, a govornik time može izbjeći preuzimanje odgovornosti narušavanja obraza.

Geoffrey Leech također naglašava i važnost sociolingvističkog konteksta uljudnosti, što bi značilo da uljudnost nije univerzalna, već ovisi i o specifičnim društvenim normama i uvjetima. Brown i Levinson (1987) teoriju uljudnosti pak definiraju kao univerzalnu te uljudnost smatraju važnom za ustroj društvenog života, a na taj način govornici upravljaju društvenim interakcijama kako bi sačuvali međusobno poštovanje i prijateljske odnose. Iako je pretpostavka da se pojam obraza drugačije shvaća u različitim kulturama, općenito je uvjerenje da se tijekom komunikacije želi zadržati svoj ili tuđi obraz te da se tijekom komunikacije rabi niz strategija za očuvanje obraza (Glušac, 2024: 160; Brown i Levinson, 1987: 61–62). Palić i dr. (2023: 487) navode da se iskazivanjem ljubaznosti očituje racionalno ublažavanje činova koji ugrožavaju obraz sugovornika.

Kako bi se ljudi snalazili na određenim područjima i situacijama, potrebno je znati jezične etikete kulturnoga i pristojnoga ponašanja. Komunikatori uglavnom slijede načela i norme koje vrijede unutar određenih kultura i naroda kao što su *odmjerenost*, *velikodušnost* i *osjećajnost* prema drugima te *skromnost* i *obzirnost* (Kuna, 2009: 84). Pojam uljudnosti podrazumijeva različite oblike socijalnih i jezičnih interakcija uključujući jezične i nejezične elemente koji upotpunjuju interpersonalnu i skupnu komunikaciju. Nejezični su elementi paralingvistička sredstva (boja, jačina, visina glasa, brzina govorenja), ali i neverbalna sredstva poput držanja tijela, gesta, mimika i organizacije prostora (udaljenost između govornika) te organizacija vremena (npr. poštovanje vremenskog reda u komunikaciji koja podrazumijeva ritualizirane situacije). Negovoreni znakovi uljudnosti mogu biti dopuna ili zamjena za verbalnu komunikaciju, a mogu biti i samostalni znak uljudnosti kao što je to na primjer ustajanje starijoj osobi, davanje prednosti, pridržavanje vrata i slično (Kuna, 2009: 84): „Ljubaznost je sa sociopsihološkog gledišta dinamična međuljudska aktivnost određena funkcionalno-interakcijskim okvirima. Ona se najprije promatra s društvenog aspekta kao

uglađenost, društvena pristojnost u skladu s kontekstualnim znanjem i društvenim konvencijama” (Palić i dr., 2023: 488).

Ponekad nejezično uljudno ponašanje nije usklađeno s jezičnim ponašanjem zbog čega može doći do zbunjenosti ili narušavanja komunikacije. Tako je u hrvatskome društvu pri upoznavanju uobičajeno gledati druge u oči te rukovati se s osobom koju upoznajemo. Ako osoba pri upoznavanju ne gleda u oči, smatra se stidljivom ili zatvorenom. Zbog toga je poželjno znati obrasce kulturnoga ponašanja u drugim kulturama (Kuna, 2009: 85). U hrvatskom komunikacijskom kontekstu uočava se određena nestabilnost koja se smatra rezultatom promjene konvencionalnog ponašanja i društvenih okolnosti zbog čega dolazi do promjena u uporabi određenih etiketa uljudnosti, a samim time i jezičnih promjena. Smatra se da društvo postaje demokratičnije i slobodnije te izvanjezični uzroci prodiru u javnost, a to ujedno rezultira i miješanjem stilova i idioma (Kuna, 2009: 89). Mnogi jezičari zapažaju da je javni jezik zasićen razgovornim oblicima i idiomima koji pripadaju privatnoj komunikaciji. Smatra se da bi javne poruke trebale odlikovati jasnim standardnojezičnim i komunikacijskim pravilima. Kuna (2009: 89) navodi da je jedan od razloga jezičnih promjena smjenjivanje starih normi ponašanja i sustava vrijednosti sa slobodnijim i demokratičnijim društvenim obrascima što je dovelo do novih jezičnih obrazaca. No, navedene govorne strategije ujedno „mogu biti promatrane kao znak pojave neprofesionalizma te trivijalizacije i obezvrjeđivanja novinarske struke ili politike” (Kuna, 2009: 89). Dakle, etikete uljudnosti nisu mehaničke formule, nego su ujedno i sredstvo za oblikovanje društvenog identiteta (Bratanić, 1999).

Uljudnost se razlikuje izborom leksika, formom oslovljavanja, strategijama i načelima ili fonostilističkim postupcima, ali ovisi i o različitim psihološkim i afektivnim činiocima sudionika komunikacijskog procesa u različitim situacijama (Marot, 2005: 57–58). Svaku je strategiju uljudnosti potrebno prilagoditi novonastalim društvenim situacijama i kulturi. U hrvatskom jeziku istaknuta je forma oslovljavanja koja čini okosnicu uljudnog obraćanja sugovorniku. Obraćanjem osobi i izborom zamjenice *ti* ili *Vi* govornik izražava svoj stav i odnos prema drugoj osobi. Ostvarivanje cilja poruke ovisit će i o samoj osobi kojoj je ona upućena jer kulturološke i socijalne razlike poput stupnja obrazovanja ili položaja na društvenoj ljestvici mogu biti prepreka shvaćanju poruke (Marot, 2005: 58). Afektivne osobine primatelja poruke, kao i afektivnost izraza (npr. intonacije) govornika određuju smisao odaslane poruke. Osjećaj ugone ili neugode kod slušatelja mogu izazvati govornikova boja glasa, artikulacija, intonacija, ritam, uporaba pauze i jačina zvuka, a u konačnici sve navedene stavke mogu uzrokovati dojam uljudnosti ili neuljudnosti (Marot, 2005: 60).

Iako su se u počecima izjednačavali pojmovi *uljudnost* i *poštovanje*, kasnija su pragmalingvistička istraživanja smjestila pojmove *poštovanja*, *pristojnosti* i *uglađenosti* u područje sociolingvistike. Pojam *uljudnosti* upućuje na pokazivanje obzira prema drugima u različitim privatnim i javnim situacijama, dok pojmovi *poštovanja*, *pristojnosti* i *uglađenosti* ukazuju na vrstu sociolingvističkog ponašanja podrazumijevajući izražavanje poštovanja prema drugim ljudima na temelju njihova statusa, moći ili starije dobi (Marot, 2005: 54). Strategije uljudnosti uvjetovane su raznim čimbenicima poput pripadnosti određenoj nacionalnosti, religiji ili kulturnom staležu, povijesno su promjenjive te povezane s cjelokupnom evolucijom čovjeka (Vrban, 2016: 8).

Uljudnost se primarno povezuje s obrascem osobnog lingvističkog ponašanja pojedinca prema društvenoj okolini, međutim zbog utjecaja elektroničkih medija priopćavanja oblikovala su se i određena „pravila uljudnosti o uređenju radiotelevizijskog programa te smjernice koje osiguravaju uljudno ponašanje novinara” (Marot, 2005: 61). Tijekom emitiranja radijskih i televizijskih programa moraju se poštovati općeniti kulturni standardi pristojnosti i uljudnosti, a posebna se pažnja posvećuje zaštiti interesa i osjetljivosti djece: „Radio i televizijske kuće će poštovati kulturne standarde pristojnosti i uljudnosti u svom programskom sadržaju i terminima emitiranja, s posebnom pažnjom posvećenom zaštiti interesa i osjetljivosti djece. Ne smije se koristiti jezik kojim bi se moglo poticati na izazivanje nasilja, nereda ili mržnje. Mora se izbjegavati bezrazložna upotreba jezika koji može izazvati uvredu” (Marot, 2005: 61–62). Uljudnost ili pristojnost nije uvijek izbor pojedinca, nego mogu biti i propisana pravila kako bi se ona poštovala, a njihovim se ostvarajima ne bi narušili *općeniti kulturni standardi* (Marot, 2005: 62).

Pozdravni obrasci jezična su sredstva uljudnosti, stoga će se u nastavku rada pozornost posvetiti njihovoj uporabi u svakodnevnoj komunikaciji.

4. Pozdravni obrasci

4.1. Definicije pozdrava

Rutinske su formule u komunikaciji „stereotipske formulacije koje pokrivaju širok spektar ekspresija od pozdrava do čestitanja, isprika i diskurzivnih signala” (Ivanetić, 2002: 222), a tipične su za određene situacije.⁵ Prema Pilzu dijele se na šest skupina: formule učtivosti (kontaktne formule), formule odvrćanja, formule umirivanja/smirivanja, formule čuđenja, psovke, komentari, a dodaju se i granični slučajevi kojima pripadaju velerizmi, formule zapamćivanja/memoriranja i brzalice (Ivanetić, 2001: 221). Neda Pintarić (2002: 122) pozdrave definira kao „ritualizirane sociološki i kulturno utemeljene verbalno-neverbalne dijaloške oblike afektivnih odnosa u komunikacijskoj situaciji privremenoga susreta dviju ili više osoba”. Maja Bratanić (1999: 103) pozdrave definira kao „najtipičnije standardizirane komunikacijske situacije s ritualnom funkcijom i unaprijed zadanim obrascima” te navodi da se smatraju „univerzalijama u jezičnoj porabi” (Bratanić, 1999: 103). Deželjin i Klak (2016: 134) pozdrav definiraju kao „temeljni komunikacijski čin kojim se iskazuje vlastita nazočnost u društvu drugih osoba” te dodaju da je on „ujedno način izražavanja pažnje prema osobi koju se pozdravlja”, dok Blagus Bartolec (2012: 22) pozdrave definira kao stereotipne⁶ izraze koji s obzirom na poseban društveni kontekst u kojemu se pojavljuju, imaju ograničen i uobičajen oblik te konvencijom određen sadržaj. Pozdravi su uglavnom eliptični i predstavljaju konvencijske izraze koji imaju ograničenu kontekstnu primjenu. Kao jedno od obilježja pozdrava navodi se da su to „leksikalizirane jedinice koje imaju krnju strukturu optativne rečenice” (Pintarić, 1998: 38) jer pozdrav *dobar dan* sadrži čitavu rečenicu: *Želim ti/vam dobar dan*. Eliptičnost se vidi i u općoj tendenciji govornika za skraćivanjem pozdravnih leksema na manje leksične jedinice, odnosno deminutivizirane oblike kao što su *'đenja*, *'dan*, *'jutro*, *'večer*, *đenjca*, *bokić*, a koji se najčešće javljaju kada su komunikatori u prolazu ili kada je jedan od njih zauzet poslom, odnosno u brzinskoj komunikaciji.

⁵ Rutinske su formule odavno „predmet zanimanja nastave stranih jezika i glavni sadržaj praktičnih priručnika koji nude minimalno jezično snalaženje u standardiziranim situacijama” (Ivanetić, 2001: 221).

⁶ Jezični stereotipi ili konvencijski izrazi imaju posebnu komunikacijsku namjeru kao što su pozdravi, zahvale, čestitke, upozorenja, molbe, izrazi sućuti. Jezični se stereotipi pojavljuju kao jednorječne leksičke jedinice (*hvala*, *zdravo*, *bravo*, *sretno*) ili dvorječne (*hvala lijepa*, *sretan put*, *dobro došli*, *moja sućut* i dr.) (Blagus Bartolec, 2012: 22).

Pozdravi su ponajprije jezičnokomunikacijska kategorija jer se smatraju dijelom jezične kulture i jezičnog bontona, a ujedno su i socijalnoideološka kategorija jer trebaju biti primjereni osobama i situacijskom kontekstu. S komunikacijskoga aspekata smatraju se posebnom skupinom konvencijskih izraza te su svojstveni svakomu pojedinomu jeziku ili idiomu unutar toga jezika (Blagus Bartolec, 2012: 29). Pozdravi imaju esencijalnu ulogu u svakodnevnoj komunikaciji te se koriste za uspostavljanje, održavanje ili ojačavanje društvenih veza s drugim ljudima ili za početak razgovora. Svakodnevna komunikacijsko-interakcijska praksa predstavlja složen proces jer se njome razmjenjuju informacije, istovremeno se šalju informacije o međusobnom odnosu sudionika te procjeni govornika i sugovornika. Takvi su odnosi uzrokovani društvenim statusom i ulogom, stupnjem bliskosti i vrstom afektivnih odnosa među sudionicima. Jezične su zajednice stvorile niz iskaza povezanih s istim tipom komunikacijske situacije, iste povode ili dijelove interakcije te su svojom strukturom doprinijeli ritualizaciji. Ritualnim govornim činovima i upotrebom obrazaca reducira se kompleksnost komunikacije (Palić i dr., 2023: 484, Ivanetić, 1999: 329).

Teoriju govornih činova utemeljio je John Austin (1962, 2014), a ona se temelji na uvjerenju da je svako jezično djelovanje intencionalno i da slijedi određena pravila. John Austin razlikuje tri vrste govornih činova: lokucijski, ilokucijski i perlokucijski (Palić i dr., 2023: 483). Pojam lokucijskoga čina podrazumijeva izricanje riječi s njihovim značenjem i u skladu s gramatičkim pravilima, dok se ilokucijski odnosi na izricanje riječi s nekom ilokucijskom snagom što podrazumijeva postavljanje pitanja, davanje komentara, upućivanje molbe ili obavijesti i sl. Perlokucija podrazumijeva da govornik svojom intencijom i govornim činom izvrši utjecaj na sugovornika, a Palašić perlokuciju (2020: 30) naziva „posljedičnim učinkom koji određeni govorni čin ima na recipijenta”. Smatra se da su govorni činovi višeslojni i da se trebaju proučavati u cjelovitim govornim situacijama te uzimajući u obzir ilokucijsku snagu, situacijske okolnosti, društvene konvencije, stupanj njihove istinitosti, namjere, prethodno znanje i iskustvo sudionika u komunikacijskome procesu (Palić i dr., 2023: 484). Prema Austinovoj klasifikaciji govornih činova razvrstanoj s obzirom na ilokucijsku snagu, pozdravi i zahvale pripadaju razredu *behabitiva* koji se odnose na skupinu govornih činova koji su povezani sa stavovima i društvenim ophođenjem (Palić i dr., 2023: 484; Austin, 1962, 2014: 105–116). Austin naglašava da su kod *behabitiva* očigledne veze s opisivanjem i izražavanjem osjećaja (Palić i dr., 2023: 484). Prema tome, pozdravljanje pripada jednostavnim govornim činovima iz područja fatičke komunikacije koje karakterizira visok stupanj konvencionaliziranosti, ritualnosti i stereotipnosti, a ujedno su i pokazatelji kulturno preporučenog i prihvatljivog ponašanja u društvu. Pozdravi su tipizirani iskazi s ciljem

ostvarivanja fatičke komunikacije, obvezni i predvidivi te se ubrajaju u „skupinu predstrukturiranih jezičnih obrazaca u okviru institucionaliziranih govornih činova. Imaju predvidivu strukturu i sadržaj, formalizirani su i stereotipizirani, informativno prazni i performativni” (Palić i dr., 2023: 483; Ivanetić, 1995, 2003; Palašić, 2020).

4.2. Podjela pozdrava

Ivanetić (2001: 222) navodi da se pozdravne formule mogu podijeliti u najmanje tri grupe: „a) pozdravi koji se koriste pri susretu ili invokacijski pozdravi, b) pozdravi koji se koriste na rastanku ili eksvokacijski, c) pozdravi koji se koriste i pri susretu i pri rastanku”. Primjeri su invokacijskih formula: *dobro jutro, dobar dan, dobro došao, zdravo, živio, hvaljen Isus*, zatim eksvokacijskih: *doviđenja, zbogom, laku noć*, a neki su od invokacijsko-eksvokacijskih: *bog, klanjam, moj naklon, (moje) poštovanje, pozdrav svima, ljubim ruke, servus, sluga pokoran* (Ivanetić, 2001: 222, 225).

4.2.1. Invokacijski pozdravi

Invokacijski pozdravi služe za uvođenje u komunikaciju s drugom osobom, a invokacija je uvodna cjelina koja se sastoji od najmanje tri dijela. Prvi dio podrazumijeva pozdrav i uglavnom je popraćen vokativom obraćanja drugomu (npr. *Dobar dan, profesore!*), zatim slijedi započinjanje komunikacije (retoričkim) pitanjima (*kako si, gdje si, što ima novo*) te naposljetku pitanje ili poziv na druženje s kojima se prelazi u komunikacijski diskurz (*gdje radiš, kako obitelj*) (Pintarić, 2002: 121). Palić i dr. (2023: 156–158) potvrđuju da se pozdravi uobičajeno sastoje od govornikove inicijacije i sugovornikova odgovora. Za inicijaciju razgovora koriste se tipizirani pozdravni oblici poput *bok, čao, dobar dan, poštovanje* te tipizirana pitanja *kako si/ste?, što ima?, kako ide?* i sl. Na pozdrave se normalno odgovara ili ponavljanjem istoga, odnosno sličnoga pozdravnog izraza (A: *Dobar dan!*, B: *Dobar dan!*) ili davanjem odgovora na pitanje i uzvratanjem istog pitanja (A: *Kako si?*, B: *Dobro. Kako si ti?*). Ponekad se tipizirani pozdravni izrazi objedinjuju u jednu inicijaciju i jedan odgovor. Prema Palić i dr. (2023: 486) pozdravljanje uključuje najmanje pet posebnih strategija: 1) pokretanje razgovora umjesto konvencionalnog pozdrava (u okolnostima hitnosti, žurbe i sl.); 2) nenametljiv pozdrav s ciljem zaštite ličnosti sugovornika (npr. A: *Oprostite, mogu li Vas pozdraviti?*, B: *Naravno.*, A: *Dobar dan!*, B: *Dobar dan!*); 3) nenametljiv pozdrav s ciljem

ugađanja ili laskanja sugovorniku (A: *Čast mi je pozdraviti Vas! Dobar dan!*, B: *I meni Vas! Dobar dan!*); 4) šaljiv ili prividno provokativan pozdrav s ciljem iskazivanja solidarnosti i podrške (A: *Još se držiš?*, B: *Itekako!*); 5) izbjegavanje otvorenog pozdrava s ciljem zaštite vlastite ličnosti kad postoji procjena da je ona na neki način ugrožena (različite geste i pokreti kao što su klimanje glavom, podizanje ruke, kašljanje, osmijeh i dr.) (Palić i dr., 2023: 156–158).

Pozdravna komunikacija i izbor određene pozdravne fraze može ovisiti o različitim elementima kao što je broj sugovornika, njihovi odnosi (poznavanje, prijateljstvo ili nepoznavanje). Nadalje, mjesto na kojem se odvija komunikacija također je važan čimbenik, a to može biti interijer, eksterijer, studio, javna ustanova (škola, fakultet), prodavaonica, banka, pošta, javno prijevozno sredstvo, kuća, hotel. Navedena tri osnovna dijela invokacije mogu varirati ovisno o komunikatorima i situacijama. U slučaju kada se dvoje komunikatora ne poznaju, invokacija može započeti upoznavanjem i samim time uključivati pravila upoznavanja. Međutim, u nekim drugim slučajevima, poput iznenadnog zaustavljanja osobe na ulici ili prodavača u prodavaonici, većina bi govornika izostavila pozdrav te bi uključili pardoniranje (*oprostite, molim vas, ispričavam se*), a nakon čega bi uslijedio diskurz u obliku pitanja: *koliko je sati, koja je cijena ovoga proizvoda* i sl. (Pintarić, 2002: 121–122).

N. Pintarić (1998: 127) tipične je pozdravne situacije nazvala invokacijskim žanrovima, a spominje i Annu Wierzbick koja smatra okoštale govorne fraze u određenim situacijama *govornim žanrovima* pa se navedeni naziv rabi za stereotipne situacije otvaranja komunikacije. Invokacijski se žanr sastoji, kako je već prethodno spomenuto, od najmanje tri cjeline od koje je prva pozdrav, zatim retorička pitanja te poziv na kraći ili duži razgovor. Pintarić (1998: 127) izdvaja sedam invokacijskih žanrova koji ovise o raznim životnim situacijama, a započinju pozdravnim oblicima, to su: „informiranje, kupovina, traženje usluge, predstavljanje nepoznatih osoba, čestitanje, izrazi sućuti i prijateljski susret”.

Pintarić (1998: 131) navodi da je među prijateljima u svakodnevnoj komunikaciji karakterističan kolokvijalni oblik *pozdrava pri susretu* koji sadrži individualne elemente te opće osobine žanra susreta. Nakon razgovornih i dijalektnih leksičkih fraza pozdrava (*hej, bog, zdravo, adio*) koje se pojavljuju na prvome mjestu u pozdravu najčešće slijede retorička pitanja poput *gdje si, što ima, pa kako si mi, koga to moje oči vide* i slično. Nakon pozdrava ili u retoričkim pitanjima mogu se rabiti i vokativi vlastitih imena i općih imenica: *prijatelju, kume, zemljače, stari moj* i razni drugi. Treći dio prijateljskoga susreta može se iskazivati rečenicama kao što su: *Konačno da i tebe vidim, Nismo se vidjeli sto godina, Jesi li u zemlju propao* i

slično. Potom može uslijediti poziv na razgovor koji može biti u imperativu ili u obliku pitanja: *Hajdemo na kavu!* ili *Imaš li malo vremena da popričamo?* (Pintarić, 1998: 131).

U invokacijskome žanru *pozdrava pri susretu* može se dogoditi da pozdrav dođe na drugo mjesto, a da se na prvome nalazi vokativ obraćanja i retorička pitanja. U podtipove toga žanra ubrajaju se brzi prolazni susreti susjeda i poznanika u mjestu stanovanja. U tome podtipu pozdrava vokativ imena izostaje, a može se „pojavit vokativ (u kajkavskom u obliku nominativa) *susjed/susjeda*, prikladan za osobe koje se susreću samo vani i ne družu se pa si ne znaju ni imena” (Pintarić, 1998: 13; Žic, 1988). Dakle, u nekom prolaznom susretu sa susjedom nije uobičajeno reći *Bok, Marko!* nego primjerice *Bok, susjed!*. Pintarić (1998: 13) navodi da je u toj razgovornoj situaciji sve učestaliji opći oblik pozdrava *bog* bez obzira na odnose među poznanicima. Bratanić (1998: 38) također navodi da je pozdrav *bog* postao sve zastupljeniji u neravnopravnim odnosima (npr. između profesora i studenata te mlađih i starijih osoba). Ako prolaženje pored susjeda duže traje, nakon pozdrava može uslijediti, kao znak dobronamjernosti i ljubaznosti, pitanje na koje druga osoba odgovara iako je odgovor već poznat: *šćete se?*, *vrijedni ste?* ili komentari o vremenu: *bone je zahladilo!*, *je l' vam zima?*, *opet pada* i slično (Pintarić, 1998: 131). Osim potvrdnoga odgovora ili klimanja glavom uz osmijeh, druga osoba može odgovoriti: *moram, moram; a, što ćete, mora se; što se mora, nije teško* itd. Ako se druga osoba želi zaustaviti i razgovarati, ona će nastojati na pitanje odgovoriti drugačije, uključujući prvu osobu u komunikaciju. Poticaj za razgovor mogu biti vijesti iz novina ili s radija koje uvodno mogu započeti s pitanjem: *jeste li čuli, jeste vidjeli?*. Ako prva osoba želi komunikaciju, može postaviti neko konkretnije i izravnije pitanje: *kako ste? kako je pesek?*. Pintarić (1998: 131) navodi i da se komunikacija najučinkovitije uspostavlja pohvalama: *kako ste (smo) danas lijepi, kako ste (smo) se danas uredili*. Navodi se i primjer u kojem komunikacijska situacija može započeti komentarom o zamijećenom nesvakidašnjem izgledu ili očitoj promjeni, npr. *zašto ste u crnom, ako vas mogu pitati?*. Govornici trebaju pripaziti da njihovi komentari i zapažanja ne zvuče uvredljivo, nego da budu ljubazni i pristojni. Prema navedenom, opća struktura *prijateljskoga susreta* (invokacije) oblikovanoga u kolokvijalnome razgovoru, osim pozdrava, uključuje i nekoliko dodatnih invokacijskih dijelova: 1. kolokvijalni pozdravni oblici, 2. retorička pitanja s vokativom imena ili opće imenice te 3. poziv na druženje (Pintarić, 1998: 132).

U zapadnim je građanskim civilizacijama uobičajeno i očekivano da mlađe osobe ili osobe nižega društvenog statusa pozdravljaju starije ili osobe višega ranga. Također, prema očekivanim obrascima ponašanja muškarci bi trebali prvi pozdravljati žene, a osoba koja ne pozdravi osobu koju bi trebala ili koju susretne, narušava pravila pristojnoga i uljudnoga

ponašanja. Svrha je izravnog obraćanja ili oslovljavanja uspostava kontakta i nastavak komunikacije. Nadalje, pozdravi osim privlačenja pažnje imaju i druge zadaće poput izražavanja vlastitih osjećaja, namjere, dobrih želja, poštovanja, iskazivanja prijateljstva, ali izostanak pozdrava ili izbor pozdravne formule može odražavati i nedostatak prethodno navedenih osjećaja (Deželjin, Klak, 2016: 2).

4.2.2. Pozdravi i odzdravi

Pozdravi se još nazivaju *dijaleksama* što podrazumijeva dijalošku formu pozdrava i odzdrava. Govornici se međusobno mogu pozdraviti i odzdraviti istim leksemima, no to ovisi o konkretnoj situaciji, dobi komunikatora i njihovu odnosu.⁷ Tipovi dijalognih pozdrava mogu se klasificirati u osam značenjskih grupa s obzirom na leksičnu razinu u hrvatskome jeziku: „vremenski pozdravi, pozdravi zdravlja, života, dobrodošlice, poštovanja, vjerski pozdravi, institucionalizirani politički pozdravi i pozdravi mladeži” (Pintarić, 2002: 123).

Najvažnija je skupina temporalnih pozdrava kojima se izražava doba dana (*dobro jutro, dobar dan, dobra večer*). U pozdrave zdravlja Pintarić (1998: 133) ubraja *zdravo, pozdravljam/o, budi/te pozdravljeni*, a u pozdrave života *živio, živjela, živjeli, živi bili*. Četvrtoj skupini pripadaju pozdravi dočekivanja kao što su *dobro došao / dobro došla / dobro došli*. Pozdravi kojima se izražava poštovanje jesu *moj naklon, padati ničice, ljubim ruke, sluga pokoran, čast mi je*, a koji se danas zasigurno smatraju zastarjelima. Neki su od pozdrava spolno, statusno ili dobno obilježeni, tj. može ih govoriti samo muškarac ženi, samo sluga gospodaru ili mlađa osoba starijoj, a neki su od njih: *klanjam se, moj naklon, sluga pokoran, ljubim ruke, čast mi je, imam čast*. Religijski pozdravi također čine jednu skupinu, a među njih se ubrajaju *Bog, hvaljen Bog, hvaljen Isus i Marija*. Institucionalizirani su pozdravi politički i socijalno raznovrsni: političkim pozdravima smatraju se za *dom spremni, smrt fašizmu – sloboda narodu*. Posljednju grupu čine pozdravi mladeži: *hej, haj, ćus* i drugi (Pintarić, 1998: 134).

⁷ „Monološki izuzetak čine pozdravljanja *spikera* na radiju ili TV-u, kada nema mogućnosti odzdravljanja publike (osim ako se ne radi o kontakt-emisijama)” (Pintarić, 2002: 141).

4.2.3. Eksvokacijski pozdravi

Eksvokacija je suprotna invokaciji te ona označava završetak susreta i može imati nekoliko faza kao i invokacija. Prva bi faza bila zaključivanje teme (riječima *dobro, dogovorili smo se...*), zatim moguće je planiranje idućeg susreta (*vidimo se, čujemo se...*), treća je faza naglašavanje rastanka (*hajde onda...*) te rastanak i uglavnom izražavanje namjere za daljnjim održavanjem dobrih odnosa pozdravima na odlasku (*bog, živio, doviđenja, sretan put*) (Pintarić, 2002: 122). U slučajnim ili kratkim susretima može doći do spajanja invokacije i eksvokacije u jedno te nakon pardoniranja koje ima invokacijsku ulogu i pitanja nakon kojeg slijedi dobivanje informacije te razgovor završava eksvokacijom u obliku zahvale na informaciji. (Pintarić, 2002: 140). U odnosu na jezične funkcije pozdravima se uspostavlja kontakt između pošiljatelja i primatelja očituje fatička funkcija jezika, dakle „uspostavlja se prvi komunikacijski signal između sudionika neovisno o tome je li pozdrav završetak komunikacije ili komunikacija njime počinje” (Blagus Bartolec, 2012: 22). Fatička se funkcija smatra važnom odlikom ljudskih bića, nit koja ih povezuje te je utemeljena na općeljudskoj potrebi za kontaktom i razgovorom (Palić i dr., 2023: 485).

4.3. Komunikacijska vrijednost pozdrava

Pintarić (1998: 37) objašnjava da različita sredstva utječu na komunikacijsku vrijednost pozdrava – poput *kinetičkih sredstava* (mimika, geste, položaj tijela), *proksemičkih sredstava* kojima pripadaju jačina glasa i tip pozdrava ovisno o udaljenosti komunikatora te *paralingvistička sredstva* koja podrazumijevaju boju glasa, intonaciju, melodiju, naglasak. Nadalje, navode se i *subperceptivna sredstva* koja obuhvaćaju osjećaj simpatije, antipatije, empatije, *taktilna sredstva* kao što su dodirivanje, rukovanje, lupkanje po ramenu, grljenje, ljubljenje, ritualni znakovi kojima pripadaju razne pozdravne faze poput predstavljanja, obraćanja pozornosti, pružanje ruke, ljubljenja, mahanja i sl. Na komunikacijsku vrijednost pozdrava utječu i *statusna obilježja* kojima pripada pozdravno ponašanje, a ono ovisi o položaju u društvu, obrazovanju i dobi te *institucionalne sheme* (npr. različiti pozdravi društvenih sredina).

Pozdrav sadrži leksičku strukturu i nejezične elemente zbog čega ih se može smatrati *gestoslovima* ili *gestoleksama* (Pintarić, 1998: 37). Verbalni su pozdravi najčešće praćeni različitim gestama poput mahanja rukom, prstima, slanjem poljupca, podizanjem ruke i slično.

Brojni govorni činovi mogu uključivati neizrečene poruke. Pozdravna komunikacija smatra se višeslojnom i navodi se da postoje opći i posebni znakovi koji se javljaju u različitim sredinama. Razlikuju se opći i posebni neverbalni elementi. *Opći* su *neverbalni elementi* invokacijskoga pozdrava pri susretu obilježeni osmijesima, međusobnim pogledima i podizanjem glave uz klimanje. *Posebni neverbalni elementi* ovise o stupnju poznavanja komunikatora, o njihovu rangu, spolnim i dobnim razlikama te udaljenosti komunikatora (Pintarić, 1998: 124). Posebni su neverbalni znakovi: pružanje ruke, lupkanje po ramenu, naklon, mahanje ruke i drugi (Pintarić, 2002: 125). Komunikatori koji su stranci pružit će ruku jedan drugome i rukovati se, a to će činiti i osobe različitog društvenog ranga („prva pruža ruku žena muškarcu, starija žena ili muškarac mlađoj ženi ili muškarcu, osoba višega ranga osobi nižega ranga”) (Pintarić, 2002: 125). Naklon pripada posebnim oblicima pozdrava, međutim nije toliko zastupljen i prisutan u hrvatskoj kulturi kao što je u nekim azijskim. Obilježje je naklona da se ono temelji na neravnopravnosti među položajima te zbog toga uglavnom osoba višega ranga pozdravlja osobu nižega ranga ili muškarac ženu. Pozdrav se može sastojati i isključivo od neverbalnih elemenata, a to može biti blagi osmijeh, kimanje glavom, kratko namigivanje i sl. Neverbalni elementi mogu upućivati na stav ili osjećaje neke osobe. Izostanak neverbalnog pozdrava ili odvrćanje pozdrava može upućivati na ljutnju, uvrijeđenost ili žalost neke osobe.

Pozdravi su ujedno i *sociolekse* jer se u različitim socijalnim sredinama rabe raznovrsni tipovi pozdrava (Pintarić, 2002: 126). Pintarić (2002: 126) navodi primjere posebnih pozdrava rudara kada ulaze u okno, zatim posebne pozdrave vojnika, djece, izviđača, lovaca, vatrogasaca, vjerskih osoba i drugih. Razlike se očituju i u invokacijskim pozdravima u gradskim i seoskim sredinama te su za grad učestali verbalni pozdravi koji uključuju utjecaj stranih jezika zbog čega se većinom rabe posuđenice kao *hi*, *hello*, *ciao*, dok su na selu češći dijalektni oblici (npr. *slugavan se*, *adio* s mogućim razlikama u naglasku na dubrovačkom ili primorskom području) i religijski tipovi pozdrava (*Faljen Isus i Marija – Navijeke budi*).

Izražavanje intimizacije i familijarnosti učestalo je u neformalnim pozdravima poput *bog* i *ćao*. Oslovljavanje sugovornika imenom ili nadimkom također je znak iskazivanja bliskosti i intimnosti što je u suprotnosti sa službenošću, distanciranošću i poštovanjem. U javnom se govoru očekuje oslovljavanje neutralnim načinima, ali i iskazivanje hladnijeg odnosa. Kuna (2009: 89) tako navodi da „jezično ponašanje svojstveno ugodi doma i intimnom prijateljskom okružju ulazi u prostor biranoga i uzornog jezika javne komunikacije”. Među ljudima je prisutno prisnije obraćanje, a nekadašnja neutralnost može upućivati na distancu, hladniji odnos te visok stupanj društvenog položaja. Kao što se smanjila distanciranost u

komunikaciji među sugovornicima i raznim digitalnim medijima, slična se ponašanja mogu prepoznati i u odnosima među profesorima i studentima iako je donedavno među njima vladao vrlo formalan i distanciran odnos.

4.4. Pozdravi kao leksikografske jedinice

Višerječni izrazi poput *dobar dan*, *dobro jutro*, *dobra večer* i *laku noć* konvencijski su izrazi te je jedna od istaknutih karakteristika pozdravnih formula da su sastavnice pozdrava stalne i nepromjenjive, odnosno nije ih moguće kombinirati s nekim drugim sastavnicama kao što na primjer nije uobičajeno reći *dobar ugodan dan*, nego *dobar dan* (Blagus Bartolec, 2012: 22). Dvorječni su pozdravi nerazdvojiva semantička sveza te su sastavnice međusobno nadopuna jedna drugoj (Blagus Bartolec, 2012: 30). U pozdravima kao čvrstim svezama nije moguća zamjena pridjeva, a da izraz zadrži status pozdrava. Pozdravi poput *dobro jutro*, *dobar dan*, *dobra večer* i *laku noć* razlikuju se od drugih višerječnih leksičkih jedinica koje sadrže desamentizirane sastavnice kao što su npr. *božja ovčica*, *morska krava* i druge jer navedeni dvorječni izrazi sadrže dvije riječi, odnosno pridjev i imenicu te se unose u rječnike pod imeničku natuknicu. Imenica predstavlja nosivu natuknicu jer se ona smatra značenjski dominantnom, a pridjev se uglavnom smatra određenom dopunom osnovnom značenju imenice (Blagus Bartolec, 2012: 21). Nastanak se višerječnih pozdrava temelji na „sintagmatizaciji kao leksičkome procesu kojim nastaju brojne hiponome sveze leksikografski svedive pod značenjski dominantnu imenicu (kao što su sveze *kruto/tekuće gorivo* ili *divlji/pitomi kesten*)” (Blagus Bartolec, 2012: 32). Dakle, osnovne su značajke višerječnih pozdrava (*dobro jutro*, *dobar dan*, *dobra večer* i *laku noć*) neleksikaliziranost i sintagmatizacija zbog čega pozdravi ne ispunjavaju uvjete da stoje samostalno u rječnicima.

Pozdravi su djelomično semantički prazne ili leksikalizirane riječi, tj. izgubili su značenje koje nose njihove jezične jedinice ili se dotična značenja djelomično apstrahiraju zbog čega izbor pozdrava ne ovisi samo o govornoj situaciji, nego i o društvenim prilikama: „Sastoje se od kratkih konvencionaliziranih izraza koji se ne interpretiraju u doslovnom smislu jer im funkcija nije prenijeti obavijest, nego najčešće otpočeti komunikaciju” (Palić i dr., 2023: 485).

Imenice *jutro*, *dan*, *noć*, *večer* smatraju se značenjski dominantnim riječima, a njihovo primarno značenje upućuje na neko vremensko određenje. U izrazu *laku noć*, kao i u izrazu *dobro jutro* ili *dobar dan*, pridjev dopunjava značenje imeničke sastavnice te se značenje dvorječnih pozdrava temelji na zbroju primarnih značenja pojedinačnih sastavnica jer su

imenice nositelji značenja. U slučaju da bi riječi ulazili u rječnik unutar rječničkoga članka, a čiji bi nositelj bio značenjski dominantna imenica, oni bi se uvrštavali pod jednu nosivu natuknicu. Međutim, druga je mogućnost da se dvorječni pozdravi *dobro jutro*, *dobar dan*, *dobra večer* i *laku noć* uvrštavaju kao samostalne dvorječne natuknice zbog nekoliko razloga, a to je da su pozdravi s komunikacijskoga aspekta posebna skupina konvencijskih izraza karakterističnih za svaki jezik ili idiom, zatim su morfološki određeni kao usklici, a s leksikološkoga aspekta dvorječni pozdravi imaju jedinstveno značenje (kontekstna primjena, nema mogućnosti zamjene pridjeva) te kod pozdrava nema promjena u značenju obiju ili samo jedne sastavnice, dakle riječi *dobar* i *dan* ne dobivaju novo značenje kao što je to slučaj u nekim drugim višerječnim leksičkim jedinicama poput *božje ovčice* ili *lijepa kate* (Blagus Bartolec, 2012: 29–32).

Blagus Bartolec (2012: 20) razlikuje četiri kriterija po kojima se višerječni nazivi uvrštavaju u rječnike, a to su: mehanički (pod prvom riječju), gramatički (prema vrsti riječi – pod imenicom, ako nema imenice, pod pridjevom, ako nema pridjeva, pod glagolom), sintaktički (pod sintaktičkom glavom) i semantički (pod semantički dominantnom riječju).

Ivanetić (2001: 231) navodi da se pozdravi se u rječničkim korpusima (*Rječnik hrvatskoga jezika* Vladimira Anića, *Rječnik hrvatskoga jezika* ur. Jure Šonje, *Rječnik leksikografskog zavoda „Miroslav Krleža”*, *Veliki hrvatsko-engleski rječnik* Željka Bujasa, *Hrvatsko-engleski rječnik* Milana Drvodelića i drugi) tretiraju vrlo različito i nesustavno. Razlikuje se količina zastupljenih pozdravnih, odzdravnih ili pozdravno-odzdravnih formula, njihov različit status, mjesto u natukničkom članku, različito označavanje funkcija te pogrešne definicije u nekim slučajevima. Pozdravi se prema statusu uglavnom u rječnicima određuju kao *frazemi* ili čak *idiomi*. Pozdravni obrasci pripadaju posebnoj klasi ekspresivnih govornih činova, a njihova je osnovna funkcija „signaliziranje spremnosti za kontakt i indiciranje odnosa s adresatom. Ta fatička funkcija *potire* njihovo doslovno značenje, koje ostaje kao neka vrsta manje ili više transparentnog semantičkog taloga i upravo po toj su osobini oni frazemi ili čak idiomi” (Ivanetić, 2002: 222).

Pozdravi su morfološki određeni kao usklici, odvaja ih se razgotkom te su ograničeni oblicima u padežima. Pozdravi mogu i samostalno stajati u rečenici. Pozdravi bi kao usklici trebali stajati kao samostalne višerječne natuknice u rječnicima, međutim u hrvatskim su leksikografskim priručnicima natuknice samo jedna riječ, a ostale su sveze sintagmatizirane (Blagus Bartolec, 2012: 30). U pisanome se tekstu pozdravi pišu velikim početnim slovom, a takve su rečenice po priopćajnoj vrsti usklične, npr: *Zdravo, Martine!*, *Dobro jutro, Ivane!* ili *Laku noć*. Invokacijske pozdrave karakterizira uporabna ograničenost u akuzativu što pozdrave

čini kategorijski upitnom skupinom kao nepromjenjivom vrstom riječi i usklicima, a to potvrđuju varijacije pozdrava *dobra večer* i *laku noć*. Navedena je promjenjivost moguća u samo dva padežna oblika. Nominativni izraz *dobra večer* pojavljuje se još u akuzativu, ali samo u književnoj građi te navedeni oblik glasi: *dobru večer* (Blagus Bartolec, 2012: 31): „S obzirom na uporabnu ograničenost akuzativni oblik *dobru večer* stilski je obilježen i pripada književnomu funkcionalnom stilu hrvatskoga standardnog jezika, dok je *dobra večer* normativan i stilski neobilježen oblik dnevnoga pozdrava u hrvatskome standardnom jeziku” (Blagus Bartolec, 2012: 32). Akuzativna inačica pozdrava *laku noć* smatra se stilski neobilježenom te pripada hrvatskom standardnom jeziku, dok se nominativna inačica *laka noć* tumači kao stilski obilježena.

Blagus Bartolec (2012: 33) smatra da bi se dvorječni pozdravi kao i jednorječni (*zdravo, zbogom, doviđenja*) trebali uvrštavati samostalno u rječnike zbog svih svojih značenjskih i komunikacijskih obilježja te da bi trebali samostalno stajati kao natuknice. Zbog komunikacijske vrijednosti pozdravi bi trebali imati poseban leksikografski status. Takva bi klasifikacija pozdravima omogućila valjano vrednovanje na leksikografskoj razini, a njihova samostalnost ne bi značajno povećala opseg rječnika (Blagus Bartolec, 2012: 33). Pozdravne bi fraze trebale biti definirane u rječnicima tako da ih govornici mogu procijeniti te u skladu s kulturnom specifičnošću, predvidljivošću, ovisnosti značenja i razumljivosti prikladno upotrijebiti i razumjeti u situaciji. Međutim, to ponajviše ovisi o autoru i rječnicima jer se podjele i broj zastupljenih pozdrava razlikuje u svakome rječniku (Ivanetić, 2001: 232).

4.5. Pozdravljanje u školskom i izvanškolskom okruženju

Pozdravljanje je dio rutine u školskom okruženju te je važan dio odgojno-obrazovne prakse i razvoja učenika (Palić, 2023: 489), tj. govorni čin pozdravljanja ima pedagošku vrijednost jer zauzima ključnu ulogu u razvoju komunikacijskih i socijalnih vještina kod djece i mladih (Palić i dr., 2023: 482, 491). Pozdravi u školskom okruženju temelj su za uspostavljanje dobrih odnosa, međusobnog poštovanja između nastavnika, učenika i drugog osoblja. Pozdravljanje pruža stvaranje ugodnog okruženja, osjećaja dobrodošlice, sigurnosti i prihvaćenosti među komunikatorima, time se jačaju odnosi između učenika i nastavnika, učenici se uče pristojnosti, pravilnom ponašanju u društvu, poštovanju i obazrivosti. Pozdravljanjem učenici konstruiraju vlastiti identitet te ono ima ključnu ulogu u socijalnom razvoju. Palić i dr. (2023: 491) ukazuju na obrazovnu potrebu za poučavanjem o pozdravljanju

u odgojno-obrazovnoj praksi. Usvajanjem znanja o pravilima pozdravljanja učenici uče kako poštovati druge, razvijati odnose suradnje te prepoznati vrijednosti međuljudskih odnosa. Prilikom pozdravljanja učenici i nastavnici, bez obzira na dobne razlike, osjećaju se dijelom odgojno-obrazovnog procesa, prihvaćenim i važnim pojedincima. Prilikom pozdravljanja očituje se partnerstvo i poštovanje, ali i osjećaj topline i solidarnosti. Pozdravi su dio dnevne rutine u školi te doprinose organizaciji i upravljanju vremenom. Dakle, govorni činovi nisu samo formalnost, nego služe i razvoju učenika u psihosocijalnom, kognitivnom i komunikacijskom smislu (Palić i dr., 2023: 489, 490).

Komunikacijom učenika i nastavnika te upotrebom određenih jezičnih obrazaca otkrivaju se društveni status komunikatora (nadređeni, podređeni), njihova dob (stariji, mlađi), stupanj distanciranosti, službenost i poštivanje određenih društvenih konvencija (Palić i dr., 2023: 489). U službenoj je komunikaciji i u školskom okruženju poželjno pozdravljanje općim pozdravima kao što su *dobar dan*, *dobro jutro*, *doviđenja* i drugi. Svaki otklon od ustanovljenih konvencija tumači se kao strategija koju se rabi kako bi se utjecalo na društvenu distancu i uspostavljanje bliskosti (Bratanić, 1999: 104).

U pojedinim situacijama dolazi do odstupanja od uporabe stereotipiziranih i ustanovljenih oblika pozdrava zbog neke društvene situacije ili društvenog i dobnog statusa. Bratanić (1999: 104) navodi primjer u kojemu se studenti profesorici obraćaju s *Bok!* ili ako ostanu zatečeni, pozdravom *Bok, gospođo profesor!* Međutim, Bratanić navodi da njezina provedena anketa nije eksplicitno potvrdila zapaženu učestalost pozdrava jer su ispitanici uglavnom opisivali korištenje poželjnoga registra pozdrava time se odaljujući od realne jezične prakse. Kuna (2009: 90) navodi da se ponekad u studentskim klupama može čuti da se neki profesori ili asistenti obraćaju studentima pozdravom *Kolega Marko, možete li reći...*, a u pojedinim slučajevima može se čuti obraćanje koje počinje izravno, uporabom vlastitog imena: *Marko, što vi mislite?*. Navedeni su izrazi u gramatičko-logičkom neskladu. Upotreba vlastitog imena označavala bi prisno obraćanje, dok glagol u drugome licu množine izražava poštovanje i komunikacijsku distanciranost. Iako je počelo raslojavanje u sustavu pozdravnih formula i oslovljavanja te studenti zanemaruju uljudnost i standardizirane formule, oni ipak tvrde da ih uljudnost profesora motivira za razgovor i potiče želju za učenjem (Kuna, 2009: 90).

Glušac (2024: 296) navodi da je sve zastupljenija sloboda kod odabira vrste pozdrava i napominje sve prisutniju nezainteresiranost mladih za načine obraćanja, što bi u budućnosti moglo dovesti do apsolutiziranja slobode obraćanja iako je ta sloboda već prisutna. Palić i dr. (2023: 482) upozoravaju na obrazovnu potrebu za poučavanjem o važnosti jezičnog ponašanja te pozdravljanja u nastavnoj praksi u kontekstu kulture izražavanja i jezičnog bontona.

4.6. O vokativu

Vokativ se definira kao „rečenica posebna tipa koja služi za oslovljavanje sugovornika, odnosno kao poziv na uspostavu govornoga čina” (Silić, Pranjković, 2005: 200). Vokativ ima određene komunikacijske i jezične funkcije: služi za „imenovanje u izravnom obraćanju, za oslovljavanje i dozivanje” (Babić i dr., 1991: 487–488), za produljenje komunikacije, održavanje uspostavljenog kontakta i ostvarivanje fatičke funkcije. Pri definiranju vokativa kao padeža, ukazuje se na njegovu samostalnost, funkcionalne osobitosti i kontekstualnu uključenost (Glušac, Mikić Čolić, 2017: 2). Diana Stolac (2005: 178) upotpunjuje definiciju i navodi raznovrsne funkcije vokativa ističući „izravno obraćanje sugovorniku, oslovljavanje, skretanje pozornosti sugovornika na dio poruke, provjeravanje protoka informacija u komunikacijskom kanalu, invocaciju kao znak početka govorenja, odnosno pisanja (a pismo je pak samo odraz govorenja)...”

Vokativom se priziva sugovornikova pozornost, poziva na sudjelovanje u komunikacijskome činu i uspostavlja izravna veza koja označava bliskost nakon koje slijedi organizirana obavijest (Pranjković, 2002: 101). Vokativ je čest u ustaljenim pozdravnim frazama te može biti znak pristojnosti i poštovanja društvenih pravila i kulture, ali i označavati namjeru za daljnjom komunikacijom (Rišner, 2006: 133). Vokativnost se može povezati s različitim osjećajima, a posebice s poštovanjem i uljudnošću: „Promatrani s funkcionalnoga/pragmatskoga gledišta vokativni izrazi nisu nikada samo sredstvo identifikacije sugovornika, nego su ponajprije sredstvo za pojačavanje ekspresivnosti izraza i izvor brojnih spoznaja o emocionalnom odnosu govorniku prema sugovorniku” (Glušac, 2024: 250). Dakle, u vokativnim se izrazima ostvaruje emocionalna uloga kojom se izražava govornikov stav prema sugovorniku, koji se može naglasiti strukturom i položajem u rečenici: „Bez obzira na položaj koji vokativni izrazi imaju, početni, središnji ili završni, emocionalan stav dodatno se naglašava njihovom strukturom (izborom leksema i atributa, položajem atributa uz imenicu, ponavljanjima)” (Glušac, 2018: 301). Vokativ može imati izrazitu stilsku vrijednost jer neočekivanim prekidom govora postiže veću ekspresivnu vrijednost, izaziva pažnju i „uvodi emfatičnu pauzu, promjenu intonacije, ritma, intenziteta i drugih kvaliteta govora” (Glušac, 2018: 301). Budući da se vokativni izrazi smatraju sredstvom izražavanja emocionalnog stava govornika prema sugovorniku, oni mogu upućivati na pozitivne osjećaje (suosjećanje, nježnost, ljubav, bliskost, naklonost, prijateljstvo, simpatiju, zabrinutost, prisnost, žalost, uzbuđenje, tepanje i sl.) te negativne osjećaje (napetost, neodobravanje, ljutnju, grdnju,

negodovanje, nezadovoljstvo, preziranje, podrugljivost, podcjenjivanje, omalovažavanje i sl.) (Glušac, 2024: 227).

Govorne etikete obraćanja mijenjaju se ovisno o različitim situacijama i odnosu s govornicima. U komunikaciji s bliskim govornicima, osobama se najčešće obraća vokativom osobnoga imena ili nekim općim imenicama kao što su: *zlato, srce, dušo, dragi/-a, mišiću* i drugim riječima koje iskazuju prisnost. Vokativni se pragmemi koriste kada se započinje komunikacija, ali i tijekom razgovora čija je funkcija održati razgovor te približiti se sugovorniku.

U našem će se istraživanju vokativni izrazi opisivati uz pozdrave.

5. Istraživanje pozdravnih obrazaca voditelja

5.1. Metodologija istraživanja i ciljevi

Prvi dio istraživačkoga rada bavi se analizom i proučavanjem pozdravnih invokacijskih obrazaca u internetskim zapisima hrvatskih kanala. Cilj je istraživanja utvrditi verbalne načine pozdravljanja, njihove obrasce i učestalost u različitim internetskim videozapisima. Videozapisi su nasumično odabrani sa stranice *YouTube*. Istraživanje je usmjereno na pozdravne izraze koji voditelji različitih emisija upućuju gledateljima. Pozdravi će se analizirati kao invokacijska formula koja se rabi za početak razgovora i komunikacije te njegove moguće varijacije. Korpus istraživanja čine različite emisije kao što su informativne (*Dnevnik, Dobro jutro, Hrvatska, Lokalno, Nedjeljom u 2, Otvoreno*), televizijski kvizovi (*Potjera*), zabavne televizijske emisije (*8. kat, Lijepom Našom, Volim Hrvatsku*), obrazovne (*Čarobna ploča, Škola na Trećem, Jezik za svakoga*), vjerske (*In Familia Dei, VEZ sv. Antuna*), popularno-znanstvene (*Na rubu znanosti*) i dječje (*Crtež dana, Šašavci, Čarobni štapić*).

U odnosu na istraživačka pitanja definirane su sljedeće hipoteze:

1. Voditelji različitih emisija gledateljima se obraćaju s poštovanjem poštujući pravila formalne komunikacije, načela uljudnosti te općenite kulturne standarde, a pozdravi impliciraju uljudnost, poštovanje i simpatiju.
2. Načini pozdravljanja razlikuju se ovisno o karakteru emisije i tematici (ozbiljne, zabavne, formalne/neformalne, za mlađe i mlade / za starije).

5.2. Rezultati istraživanja

Pozdravi se razlikuju ovisno o kanalu, televiziji i emisiji. Analizirat će se u nekoliko skupina: *pozdrav, dva pozdrava, pozdrav + obraćanje, obraćanje i pozdrav, pozdrav + pozdrav + obraćanje, obraćanje, obraćanje + glagol pozdravljati ili sintagma upućivati pozdrav, obraćanje + pozdrav + izraz dobrodošlice, pozdrav + obraćanje + izraz dobrodošlice i pozdrav s dativom*. Skupine pozdrava koje upućuju voditelji gledateljima emisija određene su prema strukturi, odnosno obrascima i poretku u kojima se pojavljuju u određenim emisijama kako bi se prikazali različiti načini pozdravljanja. Pozdrav se može javiti samostalno, međutim

najčešće je dopunjen obraćanjem ili pozdravom dočekivanja, odnosno izrazom *dobro došli*. Najzastupljeniji su pozdravi oni koji se pojavljuju uz obraćanje ili izraz dobrodošlice.

1.) Prvoj skupini pripadaju primjeri **samostalnih pozdrava**:

- (1) *Dobar dan, ja sam Tomislav Jelinčić!* (RTL danas, 18. 11. 2024.)
- (2) *Dobar dan!* (U kuhinji kod Suzy: Francuska salata | Kod nas doma | HRT, 27. 6. 2024.)
- (3) *Dobra večer!* (Na rubu znanosti: Kulturni organizam i opća umjetna inteligencija, 23. 10. 2023.)
- (4) *Dobro došli u podcast za žene Budi osnažena.* (Budi osnažena – Vanessa Mioč – Pravo značenje spolnosti (čistoća), 14. 10. 2023.)
- (5) *Dobro došli na Jezikomati, kanal na kojem rješavate svoje jezične dvojbe!* (Bog! / Bok!, 29. 5. 2023.)
- (6) *Dobro došli u Najslabiju kariku!* (Najslabija karika (Daniela Trbović) – 19. 9. 2005.)
- (7) *Hvaljen Isus i Marija!* (Ljubav kao mjerilo ispravnog života, 31. nedjelja kroz godinu, 2. 11. 2024.)

U ovoj skupini pozdrav je upućen publici kao kolektivu, a cilj voditelja nije ostvariti prislan odnos. Pozdravi su formalni, ali poštuju općenite kulturne standarde. Navedenim se pozdravima poštuje bonton, ispunjava se funkcija pozdravljanja, ali sugovornicima se ne obraća izravno i jezik je biran, no nije ni u jednom segmentu intimiziran. Voditelji se gledateljima obraćaju poštujući pravila o načinu obraćanja u formulnoj komunikaciji. U navedenim primjerima pozdravi stoje samostalno, a najčešći su samostalni dvorječni pozdravi: *dobar dan*, *dobro jutro* i *dobra večer*. Ponekad klasični pozdrav izostaje te pozdrav dočekivanja *dobro došli* ima samostalnu ulogu pozdravnog obrasca (primjeri 4, 5, 6). Odabir pozdrava u zabilježenim primjerima ovisi o vrsti emisije te se temporalni pozdravi najčešće javljaju u službenim emisijama poput *Dnevnika* i *Na rubu znanosti*, dok u raznim *podcastima* i videoisječcima s *YouTube* kanala (primjeri 4 i 5) voditelji često rabe pozdrav *dobro došli*. Emisija *Najslabija karika* primjer je televizijskog kviza, ali je ujedno neformalna emisija zabavnoga karaktera zbog čega pozdrav *dobro došli* zvuči pristojno, ali i prijateljski i opušteno. Samostalni pozdrav *hvaljen Isus i Marija* (primjer 7) vezan je isključivo uz vjerske emisije te upućuje na njihov vjerski karakter i temu.

Ako pozdravi stoje samostalno, oni su najčešće kratki, a ponekad su emisije ograničene vremenom trajanja što može biti razlog odabira samostalnih pozdrava. Pozdravi su formalni, međutim nema prisutne želje voditelja da se poistovjeti s gledateljima, stoga samostalni

pozdravi mogu djelovati suzdržano. Pozdravom se uspostavio kontakt, a samim time ispunio formulni obrazac emisije, a pozdravi kao rutinske formule pomažu u svladavanju standardiziranih situacija. U zabilježenim primjerima nema izražavanja osjećajnosti voditelja i emocionalnog naboja. Izostanak obraćanja ne znači da je voditelj neljubazan ili da krši maksime uljudnosti što je vidljivo u navedenim primjerima.

2) Drugoj skupini pripada struktura **dva pozdrava**:

- (8) *Dobar dan i dobro došli u Rtl danas.* (RTL danas, 17. 11. 2024.)
- (9) *Dobar dan i dobro došli na još jednu epizodu Liderovog podcasta!* (Vožnja Kroz Život: Juraj Šebalj x LIDER #13, 29. 5. 2023.)
- (10) *Dobra večer i dobro došli!* (RTL danas, 28. 12. 2024.)
- (11) *Dobra večer i dobro došli u Potjeru!* (Potjera 29. 9. 2022. – Rekordna završnica Sven Marčelić, 30. 9. 2022.)
- (12) *Dobra večer i dobro došli u Special Happy Show!* (Maja Šuput – Special happy show – Happy FM, 28. 9. 2023.)
- (13) *Dobro večer i dobro došli u Superpotjeru!*⁸ (Superpotjera, 27. 10. 2024.)
- (14) *Hvaljen Isus i Marija! Dobro došli u In Familia Dei!* (In Familia Dei – Marija i Marko Blagović, 6. 3. 2023.)
- (15) *Helou! Dobro došli u novu epizodu Journal unfiltered podcasta!* (Journal unfiltered podcast, 01E07, Lana Biželj, 31. 10. 2024.)
- (16) *Dobro došli! Zdravo svima!* (Čarobna ploča, 16. 12. 2008.)
- (17) *Hvaljen Isus i Marija. Dobro večer svima!*⁹ (BP podcast #3: Marija Blagović i Ante Bilaver – Patnja, 10. 11. 2022.)

U navedenim su primjerima sadržana dva pozdrava te bi oni mogu stajati kao samostalni pozdravi. Nakon prvog temporalnog pozdrava (*dobro jutro, dobar dan* ili *dobra večer*) voditelj najčešće zaželi dobrodošlicu gledateljima pozdravom dočekivanja *dobro došli* (primjeri 8, 9, 10, 11, 12, 13). Pozdrav *dobro došli* voditelji upotrebljavaju kako bi iskazali prijateljski pristup i srdačan doček, a sama emisija djelovala opuštenije. Pozdravom *dobro došli* iskazuje se želja za dobrodošlicom te stvaranjem ugodne atmosfere među gledateljstvom. U svim se primjerima poštuju strategije uljudnosti, međutim na odabir dvaju pozdrava ne utječe tematika emisije jer je *dobro došli* neutralan i može se upotrijebiti u svim kombinacijama. U pojedinim slučajevima

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=XuCgtD9Z6t4>

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=bAaksZpxgnQ>

bilježe se dva uzastopna samostalna pozdrava odvojena rečeničnim znakom: *Dobro došli! Zdravo svima!* (16). Iako se inače *dobro došli* nalazi na drugome mjestu, a u ovome se primjeru *dobro došli* nalazi na prvome mjestu nakon kojega slijedi pozdrav *zdravo* koji stoji zasebno u rečenici, što nije toliko česta struktura. Emisija *Čarobna ploča* namijenjena je mlađem uzrastu, odnosno djeci tako da se može smatrati da se voditelj htio približiti njima, njihovu razgovornom stilu i svakodnevnoj komunikaciji. Također, pozdrav je jednostavan i sažet.

U primjeru (15) voditeljica *podcasta* pozdravlja gledatelje pozdravom *Helou!*, što potvrđuje anglizaciju hrvatskoga leksičkog korpusa. Utjecaj je engleskoga jezika sveprisutan jer je engleski globalni jezik koji ima utjecaj na sve ostale jezike. Budući da velik broj mladih prati *YouTube* i druge medije, na taj se način neizravno oblikuje jezik mladih.

Tijekom dvadesetoga stoljeća zbog politizacije pozdrava u socijalizmu određeni su pozdravi, poput religijskih, smatrani nepoželjnima i negativnima te su se zbog toga rabili samo u manjim sredinama. Na primjer, nametala se fraza *dobro večer*, a ne *dobra večer* ili *dobar večer* jer je imenica *veče* srednjega roda zbog čega nije pripadala hrvatskom pozdravnom korpusu (Smajić, Vodopija, 2016: 3). S druge strane, pojedine su pozdravne fraze ostale netaknute jer su smatrane svezremenskim te su se javljale u različitim sredinama i nacionalnim prostorima te su bile politički neutralne. Komunikatori su rabili pozdrave poput *ćao*, *adio* i *bok* koji nisu zvučali religijski (Smajić, Vodopija, 2016: 3). U primjeru (14) riječ je o emisiji religijskoga karaktera o čemu svjedoči i pozdrav *hvaljen Isus i Marija* na samome početku videozapisa, međutim nakon njege se također nalazi pozdrav *dobro došli* koji je prisutan u emisijama različitoga karaktera.

U pojedinim slučajevima može doći do kršenja standardne norme kao što je to u primjerima (13, 17, 28) u usmenoj komunikaciji voditelja emisije koji je spojio pridjev *dobro* i leksem *veče* u pozdrav *dobro večer*, međutim leksem *veče* pripada razgovornome stilu, a u skladu s normom hrvatskoga jezika pravilno je isključivo reći *Dobra večer!* jer je imenica *večer* ženskoga roda i deklinacije uz koju dolazi pridjev ženskoga roda (*dobra*). Pozdrav *dobro večer* nije u skladu s hrvatskim standardnim jezikom iako su i imenica i pridjev srednjega roda. *Dobro večer* (primjer 16) također nije pravilno upotrijebiti jer je pridjev *dobro* u srednjem rodu.

U svim primjerima poštuju se općeniti kulturni standardi. Izraz dobrodošlice nakon uobičajenoga temporalnog pozdrava može djelovati gledateljima toplije i uljudnije nego kada je u pozdravima upotrijebljen samo jedan pozdrav. Voditelji postižu dojam prijateljskog i opuštenog ozračja upotrebljavajući maksime uljudnosti pri pozdravljanju.

3.) Trećoj skupini pripada **pozdrav + obraćanje**:

- (18) *Dobar dan, poštovani gledatelji!* (Nedjeljom u 2: Đuro Kovačević, 10. 11. 2024.)
- (19) *Dobar dan, dragi gledatelji!* (Daria Lorenci Flatz: „Najveću popularnost sam stekla s Kumovima! | Veliki intervju, 25. 7. 2024.)
- (20) *Dobro jutro, dragi naši!* (HRTi, Dobro jutro, Hrvatska, 18. 10. 2024.)
- (21) *Dobra večer, gospodo! Dobra večer, cijenjeni gledatelji!* (Pervanov dnevnik – epizoda 1, 7. 5. 2020, Z1 televizija)
- (22) *Dobra vam večer, nacija! Dobra večer, poštovani gledatelji!* (Porezna obmana | Stanje nacije EP39-1, 27. 5. 2023.)
- (23) *Pozdrav, dragi gledatelji!* (Franka Batelić: „Samo borci mogu uspjeti“ | Veliki intervju, 10. 10. 2024.)
- (24) *Lijep pozdrav, dragi naši učenici i učenice.* (1. razred – ponedjeljak, Škola na Trećem - HRT, 11. 5. 2020.)
- (25) *Hellou, dragi moji!* (Čarobna Ploča: *Grass*, 18. 3. 2020.)
- (26) *Hellou friends! Prijatelji, zdravo!* (Čarobna ploča: *Sea*, 18. 3. 2020.)
- (27) *Srdačan pozdrav, dragi gledatelji!* (Šahovski komentar: Pojatina – Bodalec, 17. 6. 2024.)
- (28) *Dobro večer, dragi moji!* (Andrea Šušnjara – Special happy show (S03) – Happy FM, 13. 12. 2024.)
- (29) *Bok, ekipa!* (Šašavci, Roko u Amazingi, 7. 2. 2022.)
- (30) *Pozdrav, ekipa, to sam ja!* (Šašavci – Voće ili povrće?, 20. 11. 2022.)
- (31) *Pozdrav, djeco!* (Šašavci – Rokov posjet zubaru, 27. 8. 2021.)

Pozdravi čija je struktura *pozdrav + obraćanje* česti su u hrvatskome jeziku, a njihova je struktura najčešća *dobar dan / dobro jutro / dobra večer + poštovani gledatelji*. Međutim, na prvome se mjestu nalaze se i sljedeće inačice: *dobro došli, (lijep) pozdrav, hvaljen Isus i Marija, hellou, srdačan pozdrav* i *bok* dok se gledateljima, ovisno o vrsti emisije i namjeri voditelja, obraća s *poštovani* ili *dragi gledatelji, dragi moji, dragi naši* i sličnim oblicima. U formalnim je emisijama (primjeri 18, 19, 20, 21) najčešće rabljen temporalni pozdrav. U emisiji *Nedjeljom u 2*, koja je namijenjena odraslima i starijima, voditelj se uglavnom uvijek obraća s *poštovani gledatelji*, dok u neformalnim emisijama ili videozapisima poput *Škole na Trećem, Čarobne ploče* i *Šašavaca*, koji su namijenjene djeci, voditelji se obraćaju s *ekipa, djeco, dragi moji* ili *dragi naši učenici i učenice*.

Obraćanje gledateljima i odabir atributa ovisit će o vrsti emisije, a u manjoj mjeri o televiziji ili kanalu. Voditelji najčešće biraju formalno oslovljavanje i obraćanje gledateljima, izborom pridjeva *poštovani* ili *cijenjeni* i tako iskazuju poštovanje i profesionalnost. Navedeno obraćanje često je u emisijama koje se bave važnim temama, vijestima ili događajima poput *Dnevnika* ili emisije *Nedjeljom u 2*. U ostalim se emisijama vrlo često gledateljima obraća s *dragi gledatelji*, *dragi naši* ili *dragi moji*. U vokativnim se postpozicijama najčešće rabe posvojne zamjenice (primjeri 20 i 28). Obraćanjem gledateljima s pridjevom *dragi* postiže se familijarnost, a navedenim se iskazom ostvaruje konativna funkcija, ali i emotivna. Pozdravi u kojima se gledateljima obraća s *dragi naši* ili *dragi moji* imaju izraženu emotivnu funkciju jer sadrže poruku o emocionalnom stanju govornika te naglašenu maksimu simpatije.

Primjeri (21) i (22) smješteni su u skupinu *pozdrav + obraćanje* jer je struktura pozdrava ista u oba uzastopna pozdrava iako oni slijede jedan za drugim tako da se mogu promatrati i kao dva uzastopna pozdrava s obraćanjem, odnosno mogli bi činiti još jednu odvojenu skupinu *pozdrav + obraćanje + pozdrav + obraćanje*. Primjer *Dobra večer, gospodo! Dobra večer, cijenjeni gledatelji!* poseban je jer obraćanje s *gospodo* ili *cijenjeni gledatelji* zvuči pomalo ironično i pretjerano, a takav je i ton same emisije. Primjer (22) *Dobra vam večer, nacijo! Dobra večer, poštovani gledatelji!* ističe se također zbog obraćanja gledateljstvu s *nacijo*, međutim obraćanje je povezano s nazivom emisije tako da se smatra da se navedenim obraćanjem ne krše strategije uljudnosti. Navedeni primjer obraćanja upućuje na stilsku obilježnost vokativa i zbog toga se određeni vokativi upotrebljavaju samo u određenim kontekstima.

U primjeru (26) voditelj djecu pozdravlja *Hellou friends! Prijatelji, zdravo!*. Epizoda *Sea* hrvatske emisije *Čarobna ploča* usmjerena je na učenje engleskih riječi zbog čega voditelj prvo pozdravlja s *Hello friends*, a potom kaže *Prijatelji, zdravo!*. Obrnutim redosljedom u pozdravu na hrvatskom zapravo je htio skrenuti pažnju na značenje riječi *friend*. Isto tako, voditelj želi uspostaviti s djecom virtualno blizak odnos i pozdraviti ih u skladu s njihovom dobi. Voditelji samim pozdravom stvaraju osjećaj ugodne prijateljske atmosfere i otvorenosti bez obzira na njihov stvarni odnos u društvenom smislu. Za engleski jezik tipičnije je da se na prvome mjestu nalazi pozdrav, a na drugome obraćanje, dok su u hrvatskome jeziku zastupljene obje strukture.

4.) Četvrtoj skupini pripada **obraćanje + pozdrav**:

- (32) *Poštovani gledatelji, dobar dan!* (Nedjeljom u 2: Najbolje reportaže ove sezone, 29. 12. 2024.)

- (33) *Poštovani gledatelji, dobar dan!* (U fokusu: „3 dana prije smrti je rekao da želi uvijek stvarati” – Marko Babić „Komunikator godine”, 29. 4. 2024.)
- (34) *Poštovani gledatelji, dobra večer u petnaestoj sezoni emisije!* (Peti dan – Apokalipsa; ukazanja, 10. 10. 2024.)
- (35) *Poštovani gledatelji, dobra večer na početku još jednog Otvorenog Hrvatske televizije.* (Otvoreno: Afera „Mikroskop”, 19. 11. 2024.)
- (36) *Cijenjeni gledatelji Pervanova dnevnika, pozdrav!* (Pervanov dnevnik – epizoda 12, 24. 9. 2020, Z1 televizija)
- (37) *Drage mame, bake, tete i naravno tate, dobro došli u još jednu podcast epizodu Mame kod Lane!* (Ep 16. Mame kod Lane: Ljupka Gojić Mikić, 22. 11. 2023.)
- (38) *Draga djeco, dobro došli u moju Veselu učionicu!* (Pisanje: Slovo Č | Vesela učionica, 25. 1. 2023.)
- (39) *Dragi naši gledatelji, dobro došli u još jedan podcast Budi osnažena!* (Budi osnažena – Slaviti Boga u teškim trenucima – Ana Buljan, 29. 12. 2024.)
- (40) *Drage naše Osnažene, dobro došle u još jedan podcast Budi osnažena!* (Budi osnažena – Kako otkopati zakopani talent – Ivona Zgrabljic, 2. 11. 2024.)

Struktura *obraćanje + pozdrav* vrlo je česta pri obraćanju gledateljima, a njihov je najčešći obrazac *poštovani gledatelji + dobar dan / dobra večer*. Navedeni redoslijed signalizira početak emisije i standardiziranost pozdrava. Druga je mogućnost da se gledateljima obraća s *dragi/drage/draga + imenica / poimeničeni pridjev*. Navedenom se strukturom prvo privlači pažnja publike, a zatim se pozdravom označuje početak emisije kojim se stvara osjećaj profesionalnosti. Navedeni obrazac može ukazivati na balansiranje između prijateljskog i formalnog stila. U pozdravima se poštuju maksime uljudnosti te nisu aktivirane strategije neuljudnosti. Sljedeća je zabilježena struktura *obraćanje + pozdrav dočekivanja dobro došli* koja zvuči neposrednije i prisnije, podsjeća na atmosferu doma i iskazuje se dobrodošlica te prijateljski i srdačan doček u emisiju. U formalnim emisijama *Nedjeljom u 2, U fokusu, Otvoreno, Peti dan*, koje su namijenjene odraslima ili starijima, voditelji se obraćaju s *poštovani* što je znak profesionalnosti i službenog odnosa prema gledateljima. Nakon obraćanja voditelji upućuju temporalni pozdrav *dobar dan* ili *dobra večer* što potvrđuje standardiziranost situacije.

Upotreba atributa u obraćanju naglašava odnos između voditelja i gledatelja. Upotrebom atributa uz imenicu u vokativnom se izrazu emotivnost i ekspresivnost dodatno naglašavaju čemu pridonosi (pozitivna ili negativna) semantika atributa. Pridjevi *poštovani* i

dragi dva su najčešća pridjeva koja se javljaju uz imenicu *gledatelji*. Navedenim se atributima (*poštovani, cijenjeni*) iskazuje honorifikacija koja podrazumijeva iskazivanje poštovanja govornika prema sugovorniku te distanciranje i formalan odnos. Kada je obraćanje na prvome mjestu, pozicijom se naglašava važnost prisutne osobe i ističe se njihova uloga i značaj. Hrvatske informativne televizijske emisije namijenjene odraslima i starijem gledateljstvu posebice teže formalnom načinu obraćanja te se smatra da u njima ne treba biti ni prisnosti ni oslovljavanja osobnim imenom.

Međutim, u mnogim je primjerima (37, 38, 39, 40) prisutan pridjev *dragi* koji označava familijarnost, blizak odnos, želju za prihvaćanjem i ravnopravnim odnosom. U određenim se emisijama ili *podcastima* želi naglasiti stupanj bliskosti, povezanosti i ravnopravnosti među sudionicima. U podcastu *Mame kod Lane* gostuju žene koje su majke te se očekuje da emisiju većinom gledaju ženske osobe, što se potvrđuje i samim pozdravom *Drage mame, bake, tete i naravno tate, dobro došli u još jednu podcast epizodu Mame kod Lane!*. Voditeljica se primarno obraća *mamama, bakama i tetama*, a potom i *tatama*. Upotrijebljenim vokativom naglašava se subjektivni stav te se sugovornika određuje prema različitim društvenim normama. Takav se vokativ naziva *vokativom emocionalne reakcije* (Babić, 2011). Upotrebom atributa *drage* uz imenice smatra se da se publika može poistovjetiti s ulogom koju imaju i s iskustvima o kojima govori voditeljica emisije i njezina gošća. U primjerima (39, 40) može se uočiti osjećaj familijarnosti i bliskosti koji je postignut posvojnomo zamjenicom *naš*. Gledatelji su uglavnom atribuirani, no njima se obraća s poštovanjem i mogu se uočiti strategije uljudnosti. Dok je u formalnim emisijama uobičajeno rabiti temporalne pozdrave, u neformalnijim emisijama (primjeri 37, 38, 39, 40) pozdrav dočekivanja *dobro došli* često ima ulogu samostalnog pozdrava. Kao što je već spomenuto, javni jezik teži stvaranju jezika koji bi nalikovao svakodnevnom govoru te kako bi se pošiljalatelj poruke približio, poistovjetio i intimizirao s osobama kojima je poruka namijenjena (Kuna, 2003: 34), međutim to ne bi trebao biti primarni cilj emisija i voditelja jer oni nastupaju u ime zajednice. U javnome se govoru treba težiti formalnosti i korištenju standardnog jezika.

5) Petoj skupini pripada struktura **pozdrav + pozdrav + obraćanje**:

(41) *Pozdrav svima! Dobra večer, dragi gledatelji!* (8. kat – Klinička smrt – 1. dio, 8. 2. 2011.)

Pozdravni obrasci voditelja koji sadrže dva uzastopna pozdrava, a potom i obraćanje vrlo su rijetko u uporabi. U primjeru (41) prvi pozdrav *Pozdrav svima!* može se tumačiti kao

neutralan i općenit, ispunjava se standardiziran obrazac emisije, dok temporalni pozdrav *Dobra večer* označava ozbiljnost programa i smatra se formalnim pozdravom karakterističnim za službenu komunikaciju, a zvuči prisnije i veselije od *Pozdrav svima*. Emisija 8. kat namijenjena je odraslima i starijima zbog čega se smatra da je izrečeni pozdrav u skladu s uzrastom i gledateljima kojima je on upućen. Dodatno pozdravljanje također može biti znak želje za povezivanjem voditelja s gledateljima. Uzastopnim se pozdravom može dobiti dodatno vrijeme ako je prisutna određena nesigurnost voditelja. U zabilježenom pozdravu poštuju se strategije uljudnosti i voditeljica se obraća ljubazno i gledateljima i gostima emisije.

6) Sljedećoj skupini pripada struktura **obraćanja** u kojoj nema konkretnog pozdrava:

- (42) *Društvo, današnja tema roštiljanja bit će piletina!* (BBQ majstorije sa Špičekom, 27. 5. 2022.)
- (43) *Draga djeco, drago mi je da se danas družimo u Veseloj učionici!* (Učimo broj 70 i slogove | Vesela učionica, 28. 1. 2023.)
- (44) *Dragi gledatelji serijala Lijepom našom, nije bolje moglo početi (...)* (Lijepom našom, Cerna – prvi dio, 8. 1. 2017.)
- (45) *Dragi vjernici, dragi mladi, vidjeli ste danas u evanđelju...* (DDV propovijed – Kako presjeći svako zlo?, 2. 2. 2024.)

U zabilježenim primjerima izostaje voditeljev pozdrav te se bilježi samo obraćanje gledateljima, međutim izostankom se ne narušavaju strategije uljudnosti. U primjeru 42 nema formalnog pozdrava, no vokativ ima ulogu uvoda u emisiju i sličnu funkciju kao neki drugi pozdrav. U emisiji *BBQ majstorije sa Špičekom* (primjer 42), koja je kulinarska emisija, izbor vokativnog izraza *društvo* može se objasniti činjenicom da se roštiljanje najčešće povezuje uz društvo, odnosno neku skupinu ljudi. Pozdravom koji sadrži samo obraćanje privlači se pažnja publike, a odnos je prijateljski i blizak. Primjeri (42, 43, 44, 45) ne sadrže formalni pozdrav, ali izrazi *društvo*, *draga djeco*, *dragi gledatelji* i *dragi vjernici* imaju funkciju obraćanja gledateljstvu i označavaju početak emisije, što je i blisko pozdravu. Vokativ ima izraženu kontekstualnu i/ili situacijsku uključenost što je uočljivo u zabilježenim pozdravima. Kontekstualna uključenost vidljiva je u obraćanju s *Draga djeco* jer je *Vesela učionica* emisija namijenjena djeci, a zapis propovijedi vjerskoga je karaktera zbog čega se govornik obraća s *Dragi vjernici*. Videozapis propovijedi (primjer 45) uključuje obraćanje vjernicima i mladima koji su bili nazočni ili naknadno slušaju ili gledaju propovijed. Obraćanje djeci podrazumijeva

učenje u *Veseloj učionici* na zanimljiv i prijateljski način zbog čega je i sam izbor obraćanja takav.

S obzirom na položaj vokativni izrazi imaju različite funkcije: „Iako bi se očekivalo da vokativni izrazi na početnom mjestu najviše pridonose ostvarivanju konativne funkcije, oni istodobno ostvaruju i emotivnu funkciju i pridonose ekspresivnosti” (Glušac, 2024: 240). Dakle, oni mogu biti pokazatelji pozitivnih ili negativnih osjećaja, pa i sama imenica u vokativu može imati takvu ulogu. Govornik svojim izborom imenice koja je nositelj vokativnog izraza izražava svoj subjektivni stav i raspoloženja prema primatelju poruke, određuje ga prema različitim društvenim normama te je sredstvo kvalifikacije govornika od strane sugovornika. Takav se vokativ naziva *vokativom emocionalne reakcije* (Glušac, 2024: 228, 237, Babić, 2011). U svim je primjerima stav pošiljatelja poruke prijateljski, srdačan i dobronamjieran. Vokativni izrazi kojima se naglašava emocionalnost često se proširuju atribucijom koja dodatno naglašava ekspresiju osjećaja i stav govornika, a u zabilježenim primjerima (43, 44, 45) jedini je pridjev *dragi* kojim se dodatno naglašavaju pozitivne emocije. Kako smo naveli, položaj vokativnog izraza može biti bitan: „Budući da se mogu nalaziti na početku, u sredini ili na kraju rečenice u koju su umetnuti, mjesto na kojem se vokativni izraz nalazi također se može promatrati s funkcionalne strane jer redosljed dijelova iskaza ima razlikovnu ulogu koja može utjecati na smisao poruke koja se prenosi” (Glušac, 2024: 240). U izdvojenim primjerima sva se obraćanja nalaze na prvome mjestu te je u svim primjerima istaknuta emocionalnost i familijarnost. Vokativni su izrazi kao samostalni rečenični dijelovi izdvojeni interpunkcijom te se naglašenom izdvojenošću, naglašava i ritmičnost, ali i značaj samih izraza. Uporabom izraza *društvo* ili *dragi vjernici* i *dragi mladi*, postiže se određen stupanj bliskosti, povezanosti, ravnopravnosti i uvažavanja među sudionicima komunikacije koji su se našli u istoj situaciji.

U zabilježenim primjerima sva obraćanja upućuju na pozitivne osjećaje te se poštuju maksima takta koja nalaže poštovanje interesa i prava drugoga, zatim maksima suglasnosti, maksima simpatije i maksima odobravanja.

7) Sedma je skupina **obraćanje + glagol pozdravljati ili sintagma upućivati pozdrav:**

- (46) *Dragi gledatelji serijala Lijepom Našom, pozdravljamo vas iz Virovitičko-podravске županije...!* (Lijepom Našom u Orahovici (prvi dio), 6. 11. 2016.)
- (47) *Dragi naši umjetnici, sve vas lijepo pozdravljam!* (Crtež dana, 8. 7. 2020.)
- (48) *Drage Daruvarčanke, dragi Daruvarčani, dragi gledatelji emisije Lijepom našom, raspjevane, rasplesane pozdrave upućujemo vam iz predivnog gradića Daruvara!* (Emisija „Lijepom Našom” u Daruvaru – prvi dio, 22. 4. 2014.,)

- (49) *Poštovani gledatelji, pozdravljamo vas iz Bosne i Hercegovine, pozdravljamo vas iz Zapadno-hercegovačke emisije...!* (Lijepom našom – Mostovi kulture, Grude 1. dio, 4. 3. 2017.)

U zabilježenim primjerima funkciju pozdrava ima glagol *pozdravljati* ili sintagma *upućivati pozdrav*. Navedena struktura pozdrava nije česta u uporabi te je zabilježena u dvjema emisijama – *Lijepom Našom* i *Crtež dana*. Emisija *Lijepom Našom* izdvaja se jer su epizode snimljene među publikom koja sudjeluje u snimanju. U zabilježenim primjerima nema formalnog pozdrava, voditelj govori u ime zajednice i prisutnih. Emisija *Lijepom Našom* izdvaja se svojim sadržajem i tematikom jer se svaka emisija snima u različitom mjestu. Sintagma *pozdravljamo vas* izražava osjećaj zajedništva, dinamičnosti i nepredvidljivosti. Zabilježena struktura nije tipična i zastupljena u analiziranom korpusu. Budući da je emisija zabavnoga karaktera, ne očekuju se formalni pozdravi. U primjeru (48) voditelj *upućuje raspjevane pozdrave* što je i jedini primjer takve sintagme i potvrda rijetkoga obrasca. U ovoj skupini poštuju se načela uljudnosti i aktiviraju se strategije očuvanja obraza iako struktura pozdrava nije uobičajena. Pretpostavlja se da su gledatelji emisije *Lijepom Našom* odrasli ili stariji, no voditelji teže prisnome i ugodnome odnosu, dok je emisija *Crtež dana* namijenjena djeci zbog čega nije cilj da voditelj rabi formalne pozdrave ili da im se obraća s *poštovana*, nego on nastoji ostvariti pristupačan i topao odnos.

8) Osmoj skupini pripadaju **obraćanje + pozdrav + izraz dobrodošlice**:

- (50) *Poštovani gledatelji, dobar dan i dobro došli u Jezik za svakoga!* (Tomislav Baran – Jezik za svakoga – HRT – naglasci, 30. 4. 2017.)
- (51) *Poštovani gledatelji, dobar dan i dobro došli u Plodove zemlje, emisiju o Poljoprivredi.* (Plodovi zemlje, 24. 11. 2024.)
- (52) *Dame i gospodo, dobar vam dan i dobro došli na još jednu epizodu Liderovog podcasta!* (Čemu me naučio uspjeh: Ante Vrban x Lider #11, 15. 5. 2023.)

Skupina *obraćanje + pozdrav + izraz dobrodošlice* vrlo je specifična zbog navedenog obrasca. Ponajprije se voditelj obraća gledateljima čime se privlači njihova pozornost, a atributom *poštovani* u primjerima (50) i (51) iskazuje se poštovanje, profesionalan i službeni stav. Nakon obraćanja slijedi temporalni pozdrav koji je u skladu s vremenom emitiranja emisije i na samome kraju iskazana dobrodošlica u emisiju koja je analizirana kao takva jer je zapravo dodatak samome pozdravu, izražava ljubaznost i želju da se gledatelji osjećaju ugodno tijekom gledanja emisije. Ni u jednom primjeru nema kršenja strategija uljudnosti jer su svi

pozdravi dobronamjerni i srdačni. Obraćanje s *dame i gospodo* nije često u emisijama te je to jedini zabilježeni primjer u analiziranome korpusu. Uglavnom se voditelji odlučuju za manje formalne izraze, dok bi obraćanje s *dame i gospodo* pripadalo tradicionalnim i vrlo formalnim načinima obraćanja.

9) Sljedeća je struktura: **pozdrav + obraćanje + izraz dobrodošlice:**

- (53) *Dobar dan, poštovani gledatelji! Dobro došli u još jedno izdanje emisije Lokalno.* (Lokalno, 12. 11. 2024.)
- (54) *Dobra večer, dragi gledatelji! Dobro nam došli!* (5.com s Danielom: Larissa Kalaus i Maja Šuput, 29. 1. 2021.)
- (55) *Dobro jutro, Hrvatska! Dobro nam došli.* (Dobro jutro, Hrvatska, 31. 8. 2024.)
- (56) *Srdačan pozdrav, poštovani gledatelji! Dobro došli u emisiju Moja Hrvatska!* (Moja Hrvatska – Marijan Gubina, 1. 8. 2018.)
- (57) *Lijep pozdrav, poštovani gledatelji, dobro došli u Otvoreno.* (Otvoreno: Mirovine i umirovljenički standard, 1. 10. 2024.)
- (58) *Hvaljen Isus i Marija, drage gledateljice i gledatelji! Dobro došli u emisiju In Familia Dei!* (In Familia Dei – Obitelj Krstanović, 25. 11. 2024.)
- (59) *Hvaljen Isus i Marija, dragi naši gledatelji. Dobro došli u još jedan VEZ podcast.* (Man in faith | Što znači tražiti Boga kao muškarac?, 23. 1. 2025.)
- (60) *Pozdrav, Kockići! Dobro došli u emisiju Čarobni štapić!* (Zadivite prijatelje s mađioničarskim trikom: Treba vam samo gumica | Čarobni štapić, 13. 9. 2022.)
- (61) *Pozdrav, Kockići! Dobro došli u još jednu emisiju Jezikoslovaca!* (Naučite obiteljske pojmove na engleskom jeziku | Jezikoslovci, 26. 8. 2022.)
- (62) *Dobro jutro, djeco i dobro nam došli u Školu na Trećem.* (1. razred – ponedjeljak, Škola na Trećem – HRT, 16. 3. 2020.)
- (63) *Dobro jutro, dragi naši prvašići i dobro nam došli ponovno u Školu na Trećem.* (1. razred – četvrtak, Škola na Trećem – HRT, 7. 5. 2020.)

Kombinacija *pozdrava + obraćanja + izraza dobrodošlice* uobičajena je kod voditelja te često zastupljena u emisijama i analiziranome korpusu. Na prvome se mjestu nalaze pozdravi: *dobar dan, dobra večer, dobro jutro, srdačan pozdrav, lijep pozdrav, hvaljen Isus i Marija* ili *pozdrav*. Navedena se skupina ističe strukturom jer nije uobičajeno da nakon pozdrava *Dobar dan, dragi gledatelji!* slijedi i *Pozdrav svima!*, nego isključivo *dobro došli*. Spomenuti obrazac pojavljuje se u pozdravima voditelja različitih emisija: *Lokalno, Otvoreno,*

Moja Hrvatska, Čarobni štapić, Dobro jutro, Hrvatska. Zabilježena struktura pozdravlja javlja se pri pozdravljanju mladih (primjer 59), djece (primjeri 60, 61, 62, 63), ali i odraslih (primjeri 53, 54, 55, 56, 57, 58). Gledateljima se obraća s: *poštovani gledatelji, dragi (naši) gledatelji, Hrvatska, Kockići, djeco, prvašići*, nakon čega slijedi izraz dobrodošlice. Obraćanje s *Hrvatska* (primjer 55) specifično je vezano uz kontekst i naziv emisije što upućuje na njegovu sintaktičko-pragmatičku funkcionalnost. Uporaba umanjica označava nježnost, blagost, familijarnost, umiljatost, zaštitnički stav, a upotrijebljeni deminutivni oblici u pozdravima (*Kockići i prvašići*) to i potvrđuju.

Upućeni prvi pozdravi signaliziraju početak komunikacije, zatim se obraćanjem personalizira odnos i stvara dojam važnosti prema svakome gledatelju. *Dobro došli* iskazuje uključenost, stvara dojam bliskog odnosa i intimizacije. Kombinacija pozdrava, obraćanja i izraza dobrodošlice doprinosi dinamici emisije te ima simboličko značenje ujedinjavanja gledatelja čime se stvara osjećaj zajedništva i topline, ali i gostoljubivosti i profesionalizma. Izraz dobrodošlice nakon uobičajenoga temporalnog pozdrava i obraćanja može djelovati gledateljima toplije i uljudnije, nego kada je u pozdravima upotrijebljen isključivo temporalni pozdrav. Izraz dobrodošlice analiziran je kao takav jer je zapravo dodatak samome pozdravu, nadopunjava prvi dio pozdrava i najčešće se navodi ime emisije koju gledatelji gledaju. Dobrodošlicom se izražava ljubaznost i želja da se gledatelji osjećaju ugodno tijekom prikazivanja emisije. Nakon cijelog pozdrava uslijedit će konkretne informacije o temi. Navedenim se obrascem aktiviraju strategije uljudnosti, a posebice maksima takta, simpatije i odobravanja. U svim navedenim primjerima poštuje se maksima takta koja podrazumijeva poštovanje prava drugoga, maksima suglasnosti čije je značenje umanjivanje nesuglasja s drugima, zatim maksima simpatije koja znači umanjivanje antipatije prema drugima te naposljetku maksima odobravanja koja znači umanjivanje neodobravanja drugih s ciljem izbjegavanja neslaganja.

10) Desetoj skupini pripadaju **pozdravi s dativom**:

- (64) *Dobar dan svima! Dobro mi došli u novi Podcast!* („Ostani Pobjednica!” dr. med. Marija Križić | Ana Radišić Podcast S5, #2, 27. 10. 2024.)
- (65) *Dobro vam jutro! Dobro jutro, dragi nam gledatelji i gledateljice!* (Dobro jutro, Hrvatska, HRTi, 7. 10. 2024.)
- (66) *Poštovani gledatelji, srdačan pozdrav i dobro nam došli u glazbeno izdanje emisije Kod nas doma!* (Kod nas doma – Maja Šuput, 2. 11. 2021.)

- (67) *Dragi gledatelji, dobro vam jutro i dobro došli u emisiju Imam problem!* (Imam problem, HRTi, 2. 5. 2017.)
- (68) *Poštovani gledatelji, dobra vam večer, počinje Treći dnevnik. Ostanite s nama!* (Dnevnik 3, HRTi, 13. 11. 2024.)
- (69) *Poštovani gledatelji, dobra vam večer!* (Loto 7, HRTi, 13. 11. 2024.)
- (70) *Dobra vam večer, poštovani gledatelji! Dobro došli u Stanje nacije-Kroacije!* (Bogati će biti još bogatiji | Stanje nacije EP36-1, 29. 4. 2023.)
- (71) *Dobra vam večer u Otvorenom.* (Otvoreno: Je li moguće usporiti globalno zagrijavanje?, 12. 11. 2024.)
- (72) *Dobro nam došli!* (Lijepom našom u Donjoj Stubici, 15.11.2016.)
- (73) *Dobar dan svima! Dobro mi došli u novi podcast!* (Kako reći „Da” čaroliji života? Tajči i Ana Radišić, podcast S5 E5, 15. 12. 2024.)
- (74) *Dobar Vam dan, poštovani gledatelji, pratite Otvoreni studio.* (Otvoreni studio – Popularna „Zemlja bez granica” za velike, male i umirovljenike, Televizija Slavonije i Baranje, 5. 1. 2023.)
- (75) *Dobra vam večer, dragi gledatelji! Dobro nam došli svi vi (...)* (Volim Hrvatsku - Danijela Pintarić, Marko Škugor, Vlado Kalember, Ante Galić, Ivana Kovač, Niša Kušelj, 2. 1. 2014.)
- (76) *Srdačan pozdrav svim dragim gledateljima i svima vama koji jako volite Hrvatsku!* (Volim Hrvatsku, 3. 1. 2014.)
- (77) *Pozdrav svim slušateljima i gledateljima!* (INA Podcast – Juraj Šebalj, rally vozač, 1. 2. 2021.)
- (78) *Dobar dan, lijepi pozdrav svima!* (U kuhinji kod Suzy | Vanili, 19. 12. 2024.)
- (79) *Poštovani gledatelji Pervanova dnevnika, želim vam dobra večer svima!*¹⁰ (Pervanov dnevnik, 4. 6. 2020.)
- (80) *Pozdrav svima, ovdje Adi Šoše!* (24 pitanja, 31. 12. 2024.)
- (81) *Pozdrav svima i dobro došle i dobro došli u novu emisiju podcasta Mame kod Lane* (Ep 41. Mame kod Lane: Ana Begić Tahiri, 4. 12. 2024.)

Prema Pranjkoviću i Siliću (2005: 219) „temeljno je značenje dativa negranična direktivnost, a to znači odnos između dvaju predmeta koji pretpostavlja približavanje jednoga predmeta drugomu, i to tako da jedan predmet služi kao orijentir drugomu. Iz toga su se onda razvila značenja cilja, davanja, pripadanja, namjene i sl.” Voditelji raznih televizijskih emisija

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=-l4Ka2qraj0>

različitim vokativnim oblicima, kao i etičkim dativom s impliciranim *Vi* značenjem, upućuju na odnos bliskosti koji žele postići sa svojim gledateljima. Etički dativ naziva se još i *dativ interesa*¹¹ ili *pragmatički dativ*. Težak i Babić (2003: 294) navode da je „dativ osobnih zamjenica (*mi, ti, nam, vam*) pokatkad samo formalni dalji objekt, a prava mu je svrha isticanje bliskosti s onim kome se govori” i takav dativ nazivaju *dativ bliskosti* ili *etički dativ*. Pragmatički dativ pripada razini govornoga čina, vezan je uz (su)govornika, predstavlja komunikacijsko sredstvo kojim govornik želi uključiti sebe ili sugovornika u govorni čin te se izriče osobnom zamjenicom (*Kako si mi?, Jeste li nam dobro?*), a Silić i Pranjković (2005: 220) kažu da je *dativ interesa* ili *etički dativ* svojstven razgovornome stilu. Etičkim se dativom naglašava emocionalni odnos te se u rečenici može izostaviti jer nije obvezni član rečeničnoga ustrojstva.

Autorica Anita Peti-Stantić pisala je o etičkom dativu „kao izrazu gramatičke ekspresivnosti u jeziku (2000). Autorica drži stajalište da je ekspresivna funkcija jezika zanemarena u hrvatskome jeziku, a da etički dativ u hrvatskome jeziku postoji iako nije dobio svoje mjesto u gramatičkim opisima” (Peti-Stantić, 2000: 289 navedeno prema Bijelić, 2015: 29). A. Peti-Stantić (2000: 289) navodi da je etički dativ emocionalno obilježen i da etički dativ kojim se iskazuje „bliskost između govornika nikada nije i ne može biti objekt, pa čak ni formalni objekt” (Peti-Stantić, 2000: 289 navedeno prema Bijelić, 2015: 29). U radu *Etički dativ kao izraz gramatičke ekspresivnosti* naglašava se da značenja *blisko* i *etičko* ne mogu biti oznaka gramatičkog, nego komunikacijskog odnosa (Peti-Stantić, 2000: 289 navedeno prema Bijelić, 2015: 29). Za etički je dativ važna mogućnost ispuštanja iz rečenice, no bez promjene obavijesnog ustrojstva te mogućnost zamjene oblika drugim. Peti-Stantić navodi da je etički dativ „ispustiv iz rečenice, nije pretkaziv predikatom, a značenje mu se ne mijenja rečeničnim preoblikama” (Peti-Stantić, 2000: 295 navedeno prema Bijelić, 2015: 29). Autorica zaključuje da etički dativ nije sintaktička kategorija, nego „komunikacijska funkcija kratkih oblika ličnih zamjenica kojih je smisao određen upravo odnosom prema iskazu i sudionicima komunikacije” (Peti-Stantić, 2000: 295 navedeno prema Bijelić, 2015: 29). „U dativu obično stoje oblici osobnih zamjenica u prvoj i drugoj osobi jer se srdačnost i bliskost izriču u ime govornika i upućuju se sugovorniku” (Rukavina, 2013: 23, Menac, 1989: 101).

U pojedinim primjerima (68, 71, 76, 79) pozdravi bi se mogli svrstati u skupine *pozdrav + obraćanje + izraz dobrodošlice* ili *pozdrav + pozdrav*, međutim u zabilježenim pozdravima dativom se naglašava prisutnost i nazočnost gledatelja te želja za bliskošću zbog čega su

¹¹ Silić, Pranjković, 2005.

smješteni u posljednju skupinu *pozdrava s dativom*. Uporabom dativa nastoji se ostvariti prisan odnos između govornika i sugovornika. U pozdravima *Dobra vam večer u Otvorenom* (primjer 71), *Dobro mi došli u novi podcast!* i *Dobro nam došli!* oblici osobnih zamjenica u dativu (*vam, mi, nam*) mogu se izostaviti iako se njima naglašava bliskost, ljubaznost i srdačnost. U primjeru *Dobar vam dan*, *vam* je formalno dalji objekt, međutim njime se zapravo izražava bliskost. Etički dativ prisutan je u pozdravima različitih tematskih emisija koje su namijenjene raznim dobnim skupinama i on se izriče dativom osobnih zamjenica, a uporabom etičkog dativa naglašavaju se strategije uljudnosti. Vrlo je čest oblik pozdrava s dativom *Pozdrav svima* ili *Pozdrav svim gledateljima* kojim se naglašavaju prisutni gledatelji. Riječ *svima* u ulozu je objekta, a u hrvatskom se jeziku često rabi dativ kako bi se izrazilo kome je nešto namijenjeno, a u navedenim je primjerima pozdrav upućen gledateljima. Navedena struktura pozdrava s dativom zabilježena je u emisijama različite tematike, no pozdravi su bili upućeni mladima, odraslima ili starijima, ali ni u jednom primjeru nisu bili upućeni djeci.

5.3. Zaključak istraživanja

Pozdravi televizijskih voditelja u formalnim emisijama koji su upućeni odraslom gledateljstvu standardizirani su ritualni pozdravi u kojima se teži distanciranom odnosu s naglašenim poštovanjem te se gledateljima najčešće obraća s *poštovani gledatelji*. U zabilježenim primjerima upotreba pridjeva *dragi* upućuje na blizak i familijaran odnos u kojem se teži izražavanju prijateljstva i ravnopravnosti. U pojedinim emisijama ili snimkama emisija, pozdrav izostaje, dok je najčešća struktura invokacijskih pozdrava: *pozdrav, dva pozdrava, pozdrav i obraćanje, obraćanje i pozdrav, pozdrav + pozdrav + obraćanje, obraćanje, obraćanje + glagol pozdravljati ili sintagma upućivati pozdrav, obraćanje + pozdrav + izraz dobrodošlice, pozdrav + obraćanje + izraz dobrodošlice i pozdrav s dativom*. Kao što se može uočiti u pojedinim pozdravima isprepleću se strukture te može biti više elemenata u jednome pozdravu.

U pozdravima upućenima djeci, najčešće se obraćanjem izražava kontekstualna uključenost ovisno o emisiji. Emisije su najčešće neformalnog karaktera, a pozdravi jednostavni, sažeti i prijateljski. U zabilježenim primjerima djeci se obraća s *ekipa, djeco, dragi moji, dragi naši učenici i učenice*.

6. Istraživanje pozdravnih obrazaca u govoru mladih

6.1. Metodologija istraživanja i ciljevi

Upotreba invokacijskih pozdrava uvjetovana je pripadnošću komunikatora određenoj dobnoj skupini, stupnjem bliskosti ili distanciranosti, društvenim položajem, dnevnim vremenskim okvirima, okolnostima susreta, kulturnim specifičnostima i drugim čimbenicima. Govornim se činom jasno izražavaju stavovi, osjećaji, odnosi te druge značajke koje ovise o okolini i kontekstu. Pozdravima se iskazuje kvaliteta odnosa među osobama te vrsta društvenoga položaja ili statusa među pojedincima ili skupinama. Pozdravna komunikacija i izbor određene pozdravne fraze ovisit će o različitim elementima kao što je odnos i dob govornika, mjesto na kojem se odvija komunikacija i drugi čimbenici.

Metoda je istraživanja *online* anketa u kojoj je sudjelovalo 103 učenika s područja Vukovarsko-srijemske i Osječko-baranjske županije. Prvu skupinu činili su ispitanici osnovnih škola, učenici od petog do osmog razreda, odnosno ispitanici u dobi između 11 i 14 godina kojih je bilo 49. Ispitanici pohađaju Osnovnu školu Ivane Brlić-Mažuranić u Rokovcima. Drugu skupinu ispitanika čini 54 učenika različitih srednjih škola (Gimnazija Matije Antuna Reljkovića Vinkovcima, Ekonomska i trgovačka škola Ivana Domca u Vinkovcima, III. gimnazija Osijek, Medicinska škola Osijek i druge), od prvog do četvrtog razreda srednje u dobi između 15 i 18 godina.

Cilj je istraživanja utvrditi pozdravne formule među osobama koje dijele neke sociodemografske karakteristike te su jednake ili slične po dobi, društvenom statusu i rangu te među osobama koje se prema navedenim karakteristikama razlikuju. Cilj je rada pokazati načine jezičnoga ostvarivanja pozdravnih govornih činova kod školaraca te utvrditi važnost takve vrste jezičnog ponašanja i djelovanja s aspekta iskazivanja ljubaznosti i zauzimanja odgovarajućeg stava prema drugim ljudima i u odgojno-obrazovnoj praksi i u svakodnevnoj komunikaciji izvan službenog okruženja. Cilj je također utvrditi strukturu, zastupljenost i učestalost uporabe određenih pozdrava te razlike u načinima pozdravljanja.

Istraživanjem se očekuje da učenici različito pozdravljaju svoje vršnjake i one koji im nisu statusno jednaki (na primjer profesori). Jedna je od pretpostavki istraživanja da postoje razlike u izvođenju govornih činova u školskom okruženju i izvan njega. Očekuje se da će učenici pokazati jasne razlike u pozdravljanju među vršnjacima te profesorima i drugim osobljem. Istraživanjem se očekuju slobodni, neformalni, prijateljski i kratki pozdravi s bliskim

osobama, a službeni pozdravi među osobama kod kojih je prisutan distanciran i formalan odnos.

6.2. Rezultati istraživanja

6.2.1. Pozdravi upućeni prijateljima i poznanicima

Prvo se pitanje odnosilo na način pozdravljanja prijatelja i poznanika. Rezultati mlađe dobne skupne ukazuju na to da se 44,9 % ispitanika obraća prijateljima pozdravom *bok*, dok se 12,2 % ispitanika obraća s *ćao*. Manji dio osnovnoškolaca pozdravlja s *hej* (8,2 %), *hi* (2 %), *hello* (2 %), *poštovanje* (2 %), *eee/eej* (2 %), *ej* (2 %). Uz kreativnost mladih, učenici navode da razgovor često započinje i sljedećim pozdravima: *whatssup*¹² (2 %), *yo* (2 %), *joo* (2 %), *DI SI* (2 %), *đesi* (2 %), *disi brate* (2 %). 10, 2 % učenika odabralo je *nijedno od navedenog*. Na pitanje razmišljaju li kako će pozdraviti neku osobu 55,1 % učenika odgovorilo je da razmišljaju, a 44,9 % učenika navelo je da ne razmišlja kako će pozdraviti nekoga. Na pitanje razmišljaju li o značenju pozdrava kada ga izgovaraju 51 % učenika kaže da razmišlja o značenju pozdrava, a 49 % učenika da ne razmišlja o značenju pozdrava.

Na isto pitanje o načinu pozdravljanja prijatelja i poznanika srednjoškolci su odgovorili da se u velikoj većini pozdravljaju s *bok* (48,1 %) i *ćao!* (25,9 %). Ostali srednjoškolci kažu da prijatelje pozdravljaju s *hej* (7,4 %) i *bog* (1,9 %), *hi* (1,9 %), *hello* (1,9 %). Uz već navedene uobičajene pozdravne obrasce dodali su *ej* (1,9 %), *e* (1,9 %), *pozdrav* (1,9 %), *disi legendo* (1,9 %), *nadimkom* (npr. *Živkaa*), dok je jedan učenik (1,9 %) odabrao ponuđeni odgovor *nijedno od navedenog*. Među srednjoškolcima 63 % učenika navodi da razmišlja kako će pozdraviti neku osobu, dok 37 % navodi da ne razmišlja. Na pitanje razmišljaju li o značenju pozdrava kada ga izgovaraju 53,7 % učenika odabralo je potvrđan odgovor, dok je 46,3 % učenika odabralo suprotno – da ne razmišljaju o značenju pozdrava.

6.2.2. Pozdravljanje nastavnika u školskom i izvanškolskom okruženju

Provedenim je istraživanjem potvrđeno da osnovnoškolci nastavnike u školi pozdravljaju općim pozdravima *dobro jutro*, *dobar dan*, *dobra večer*. Isti se pozdravi

¹² Navedeni se odgovori citiraju bez izmjena.

upotrebljavaju u izvanškolskom okruženju, pri čemu 61,2 % ispitanika navodi da su najčešći pozdravi koje koriste *dobro jutro*, *dobar dan* ili *dobra večer*, zatim 20,4 % učenika navelo je da izvan škole nastavnike pozdravljaju s *Bok*, *nastavniče/nastavnice!*, 6,1 % pozdravlja s *Dobar dan*, [*ime nastavnika*], dok je 2 % učenika navelo zastupljenost sljedećih pozdrava: *Pozdrav, nastavniče!* / *Pozdrav, profesore!*; *Dobar dan, nastavniče/nastavnice!*, dok su ostali naveli da se *samo nasmiješe*, da *uglavnom izbjegavaju pozdrav* ili *okrenu glavu* ili da ih *ne pozdrave*. Na pitanje *Ako ti neki profesor ne predaje ili ga ne voliš, hoćeš li ga pozdraviti?* 91,8 % učenika navelo je da hoće, dok se preostalih 8,2 % izjasnilo da ne bi pozdravili. Pozdrave koje smatraju neprimjerenima za pozdravljanje nastavnika osnovnoškolci su naveli: *alo*; *bok*; *ej/ee(e)/hej*; *di si*; *di ste, nastavniče*; *disi pajdo*, *diste nastavnice*, *ćao*.

Gotovo su svi srednjoškolaci naveli da se profesorima u školi obraćaju s *dobro jutro*, *dobar dan* ili *dobra večer*. Dvoje je učenika samoinicijativno navelo da rabe pozdrave *dobar dan*, *profesore*. Na pitanje kako pozdravljaju nastavnike/profesore izvan škole većina učenika (75,9 %) pozdravlja s *dobro jutro* / *dobar dan* / *dobra večer*. Manji postotak učenika, njih 11,1 %, pozdravlja s *Pozdrav, nastavniče!* / *Pozdrav, profesore!*, dok 9,3 % kaže da pozdravlja s *Bok, nastavniče!* / *Bok, profesore!* i 3,7 % s *Dobar dan, [ime nastavnika]*. Na pitanje o tome ako im neki profesor ne predaje ili ga ne vole, hoće li ga pozdraviti, 68,6 % učenika odgovorilo je da hoće, dok 31,4 % navodi da neće. Pozdravi koje smatraju neprikladnima su: *ćao, ćao*, (*ime profesora*), *bok/ej/halooo*, *ej*, *bok*, *diste*, *pa di si (ime)*, *bok, [ime nastavnika]* i drugi.

Učenici su naveli da ih nastavnici većinom pozdravljaju istim pozdravom, u manjoj mjeri pozdravljaju ih s *bok!* ili im se samo nasmiješe, a u pojedinim slučajevima skraćuju pozdrav koji čini deminutiviziran oblik te samo kažu *dan* ili *jutro*.

6.2.3. Pozdravi *zdravo* i *hvaljen Isus i Marija*

83,7 % osnovnoškolaca tvrdi da ne rabi pozdrav *zdravo* u svakodnevnoj komunikaciji, dok 16,3 % navodi da rabi. Većina (22,4 %) učenika navodi da ga nema naviku upotrebljavati, dok je 20,4 % odgovorilo da ne znaju te 14,3 % pozdrav *zdravo* smatraju zastarjelim, 6,1 % ispitanika smatra ga srpskim, 4,1 % komunističkim i 4,1 % neprikladnim za hrvatski jezik, a 2 % učenika navodi da ga jednostavno ne rabi u govoru.

Prema odgovorima srednjoškolaca 81,5 % ispitanika ne rabi pozdrav *zdravo* u svakodnevnoj komunikaciji, dok 18,5 % učenika kaže da ga rabi u komunikaciji. Naime, 40,7 % učenika navodi da nema naviku upotrebljavati pozdrav *zdravo*, 20,4 % smatra ga zastarjelim,

17 % učenika smatra *zdravo* prikladnim za hrvatski jezik i 13 % ne zna (odnosno nema konkretno mišljenje). 3,7 % srednjoškolaca navodi da je pozdrav *zdravo* neprikladan za hrvatski jezik, 3,7 % da je *zdravo* srpski pozdrav i 1,9 % srednjoškolaca navodi da je *zdravo* neformalan pozdrav.

55,7 % osnovnoškolaca izjasnilo se da ponekad pozdravlja s *hvaljen Isus i Marija* ili *hvaljen Bog*, 24,5 % često, 8,2 % uvijek, a 12,2 % učenika rabi vrlo rijetko. Nitko od učenika nije rekao da nikada ne upotrebljava navedeni pozdrav.

Kod srednjoškolaca je situacija drugačija, 35,2 % učenika ponekad izgovara pozdrav *hvaljen Isus i Marija*, 25,9 % učenika ga rabi vrlo rijetko i 25,9 % učenika navodi da nikada ne upotrebljava *hvaljen Isus i Marija* ili *hvaljen Bog*, zatim 9,3 % izgovara pozdrav *hvaljen Isus i Marija* ili *hvaljen Bog* često, a 3,7 % navodi da ga rabi uvijek.

6.2.4. Pozdravljanje unutar obitelji

Sljedeće se pitanje odnosilo na pozdrav članova obitelji i ukućana pri dolasku. 59,2 % osnovnoškolaca navodi da pozdravljaju s *bok* i 20,4 % navodi pozdrav *ćao*. 4,1 % učenika navodi da pozdravljaju s *hvaljen Isus i Marija* pri dolasku u kuću i isto toliko (4,1 %) navodi da uglavnom ne pozdravljaju pri dolasku u svoju kuću. Ostali su pozdravi (2%): *halo*, *haloo*, *ej*, *heejj* i *bokić kokić*.

Kao i osnovnoškolci, većina srednjoškolaca, njih 61,1 % navodi da pri dolasku u kuću svoje članove obitelji pozdravljaju s *bok*, 16,7 % s *ćao!*, 9,3 % pozdravlja s *hvaljen Isus i Marija* te 5,6 % uglavnom ne pozdravlja. Isti postotak učenika (1,9 %) pozdravlja s *eeej*, *heeej* ili samo kažu *vratila sam se* ili *stigao/-la sam*.

6.2.5. Pozdravljanje susjeda

Sljedeće se pitanje odnosilo na pozdravljanje susjeda. Osnovnoškolci susjede najčešće pozdravljaju s *Bok!* (46,9 %). Ostali su pozdravi *Bok, susjed!* (16,3 %), *Bok, komšo!/Bok, komšinice!* (10,2 %) *Bok, [ime susjeda]!* (8,2 %), *Ćao!* (4,1 %), *Hej!* (2 %). Jedan ispitanik samoinicijativno navodi odgovor *Disi komšo* (2 %), a 8,2 % ispitanika navodi da pozdrav ovisi o tome koji je susjed.

Kod srednjoškolaca je pri pozdravljanju susjeda također najzastupljeniji pozdrav *Bok!* (46,3 %), zatim *Bok, susjed!* (18,5 %), 14,8 % pozdravlja s *Bok, komšo!* / *Bok, komšinice!* i

Ćao! (5, 6 %). Ostali su pozdravi *Bok*, [*ime susjeda*]! (3,7 %). Osim toga, 9,3 % učenika navodi da odabir pozdrava ovisi o tome tko je susjed, a 1,9 % se samo nasmiješi ili kimne glavom.

6.2.6. Uporaba gesta i mimike pri pozdravljanju

Provedenim je istraživanjem ispitana i uporaba gesta i mimika. 65,3 % osnovnoškolaca navodi da rabe mimiku (pokrete i izraze lica) uz pozdrave, a 34,7 % da ne rabi. 88,9 % srednjoškolaca tvrdi da rabi mimiku prilikom pozdravljanja, dok 11,1 % kaže da ne rabi. Na pitanje o gestama koje čine pri verbalnom izricanju pozdrava osnovnoškolci navode mahanje rukom (46,8 %), pozdrav rukom (17 %), kimanje glavom (17 %), rukovanje (8,5 %). Ostale geste su *nabaciti pet* (2,1 %), a 2,1 % učenika izjasnilo se da nisu sigurni, da ne znaju ili da ne čine nijednu od navedenih gesti. Jedan učenik samoinicijativno navodi kao *gestu daj pet* (2,1 %) uz pozdrav.

Kod srednjoškolaca prevladava mahanje rukom kao gesta uz pozdrav (56,6 %), zatim s jednakim postotkom (13,2 %) navodi se kimanje glavom (17,6 %) i pozdrav rukom (8,8%). Jedan ispitanik (1,9 %) navodi da se samo nasmiješi, drugi (1,9 %) dodaje da pozdravlja uz osmijeh i mahanje rukom, treći nije siguran (1,9 %) te jedan od ispitanika (1,9 %) navodi da kada pozdravlja prijatelje čini i pozdrav rukom, a s nekim odraslima rukovanje.

6.3. Osvrt na rezultate istraživanja

Pozdravna komunikacija i izbor pozdrava ovise o različitim čimbenicima, što je potvrđeno i provedenim istraživanjem. Također je potvrđeno i da izbor pozdrava ovisi o društveno preporučenom i prihvatljivom ponašanju. Na izbor pozdrava utječu međusobni odnosi, statusne razlike, uloge, godine, okruženje i drugi čimbenici. Sudionici biraju pozdrave ovisno o komunikacijskim situacijama, osobnim doživljajem društvene ili osobne bliskosti ili udaljenosti prema drugoj osobi.

Učenici se najčešće pozdravljaju s *bok* i *ćao* što upućuje na blizak, prijateljski i ravnopravan odnos među njima. Navođenje i drugih oblika pozdrava poput *what's up*, *di si*, *joo*, *ej* upućuju na slobodan i opušten odnos. Učenici su u istraživanju navodili *di si* kao pozdrav koji znači *gdje si* i pripada razgovornome stilu, prisutan je u svakodnevnoj komunikaciji, a

zapravo ne označava pozdrav nego retoričko pitanje kojim se ulazi u komunikaciju. Kao što navodi Pintarić (1998: 132), opća struktura prijateljskog pozdrava u kolokvijalnome razgovoru najčešće, osim kolokvijalnog pozdravnog oblika, uključuje i nekoliko dodatnih invokacijskih dijelova kao što je retoričko pitanje s vokativom imena ili neke opće imenice (*di si, pajdo; di si, brate*) ili poziv na druženje. Glovacki-Bernardi (2010: 402) navodi da su u realizaciji razgovora u dva koraka mladi vrlo inventivni, a prvi sugovornik često pozdrav zamjenjuje pitanjem što se očituje u pojedinim odgovorima u provedenom istraživanju.

Pozdravni govorni činovi često su obvezni, predvidivi, formalizirani i u službi ostvarivanja fatičke komunikacije. Pozdravi školaraca trebaju biti primjereni situacijskome kontekstu, a provedenim istraživanjem potvrđuje se distanciran i formalan odnos prema profesorima jer im se učenici najčešće obraćaju s *dobar dan, dobro jutro* ili *dobra večer* u školskom i izvanškolskom okruženju. Pozdravi u školskome i izvanškolskome okruženju upućuju na odnos poštovanja i međusobnog uvažavanja, važni su za sve pojedince jer oni utječu na osjećaj prihvaćenosti i važnosti te su važan element odgojno-obrazovne prakse. U izvanškolskome okruženju učenici nastavnike pozdravljaju s *Bok, nastavnice/nastavnice!* ili *Pozdrav, nastavnice! / Pozdrav, nastavnice!*. Provedenim istraživanjem učenici su navodili korištenje poželjnoga registra pozdrava u službenoj ustanovi (školi) i izvan nje.

U komunikaciji i obraćanju članovima obitelji vidljiva je jednostavnost, prisnost, sloboda i otvorenost. Pri dolasku u kuću učenici najčešće pozdravljaju s *Bok!* ili *Ćao!*, ne pozdravljaju ili samo kažu da su stigli. „Pavličić navodi moguće razloge današnjega načina pozdravljanja. Kaže kako je demokratizacija dovela do toga da se *potire* razlika među društvenim slojevima, kako brzina današnjeg života traži praktičnost pa tako i kratkoću pozdrava (instant pristojnost) i kako se pozdravom ne iskazuje poštovanje, nego želja za bliskosti” (Pavličić, 2012 navedeno prema Smajić, Vodopija, 2016: 6).

N. Pintarić (1998: 38) piše da „M. Bratanić provodi anketu među studentima koja pokazuje da je od 1990. došlo do izbacivanja pozdrava *zdravo* koji biva obilježen kao *komunistički* ili čak kao *nekako srpski*, dok se pozdrav *bog*, koji je dosad funkcionirao isključivo kao pozdrav među prijateljima, sada proširio i u neravnopravnim odnosima” (npr. između profesora i studenata, mlađih i starijih osoba). Pintarić (1998: 39) pozdrav *zdravo* naziva komunističkim jer se on upotrebljavao u razdoblju komunizma i željelo se izjednačiti komunikatore po rangu i dobi pa su djeca pozdravljala isto odrasle kao i odrasli njih. Glovacki-Bernardi (2010: 400) navodi da mnogi govornici hrvatskoga jezika pozdrav *Zdravo!* smatraju ideološki obilježenim, međutim ističe da navedeni pozdrav ima dugu tradiciju te da je nepravredno zapostavljen. Provedenim istraživanjem većina učenika navodi da ne koriste

pozdrav *zdravo* jer ga nemaju naviku upotrebljavati ili nemaju konkretno mišljenje o uporabi. Srednjoškolci pozdrav *zdravo* pretežito smatraju zastarjelim, dok ga osnovnoškolci doživljavaju prikladnim za hrvatski jezik.

Ispitanici su naveli da susjede najčešće pozdravljaju s *Bok!* (46,6 %) ili *Bok, susjed!* (16,3 %). Pintarić (1998: 131) navodi da je izraz *susjed/susjeda* u pozdravu kajkavski oblik nominativa koji je prikladan za osobe koje se susreću samo vani i ne družu se pa je pretpostavka da si ne znaju ni imena, a u prolaznome susretu nije ni uobičajeno susjeda osloviti s imenom. Pozdravljanje susjeda dio je kulture i bontona, pokazatelj ljubaznosti i prisnosti, a ujedno pridonosi socijalizaciji, boljim međusobnim odnosima i društvenoj povezanosti. Govornici pozdravima iskazuju da žele biti prijatelji i da su dobronamjerni jedni prema drugima.

Geste i mimika pripadaju nejezičnim elementima te upotpunjuju govor, a samim time i pozdrave. Geste koje učenici najčešće čine uz pozdrave jesu mahanje rukom, pozdrav rukom i kimanje glavom. Osnovnoškolci i srednjoškolci potvrđuju i uporabu mimike koja dopunjuje komunikaciju.

6.4. Zaključak istraživanja

U komunikaciji mladih s prijateljima *bok* se potvrđuje kao najčešći pozdrav, a potom slijedi *ćao*. Za komunikaciju unutar obitelji najčešće se rabi pozdrav *bok*, a potom po učestalosti slijedi *ćao*. Pozdravljanje susjeda uobičajeno je pozdravom *bok* ili *bok, susjed*. Učenici nastavnike najčešće pozdravljaju dvorječnim pozdravima *dobro jutro*, *dobar dan* ili *dobra večer* u školskom i izvanškolskom okruženju što upućuje na distanciran i formalan odnos. Oko 84 % ispitanika ne rabi pozdrav *zdravo* u svakodnevnoj komunikaciji, dok ostali navode da rabe. Većina osnovnoškolaca pozdrav *zdravo* smatra prikladnim za hrvatski jezik, drugi ga nemaju naviku upotrebljavati ili nemaju konkretno mišljenje. Većina ispitanih srednjoškolaca navodi da nema naviku upotrebljavati *zdravo*, smatraju ga zastarjelim ili nemaju konkretno mišljenje o upotrebi pozdrava.

Provedenim istraživanjem može se uočiti izostanak pozdrava *bog* u svakodnevnoj komunikaciji ili smanjenje njegove uporabe. Može se zaključiti da učenici poštuju općenite kulturne standarde i načela komunikacije u svakodnevnim situacijama. Istraživanjem se dobio izvjestan uvid u repertoar učeničkih pozdravnih pragmeta u različitim komunikacijskim situacijama i s obzirom na njihove različite socijalne uloge.

7. Zaključak

Pozdravi su ustaljeni i formulaični obrasci, kolektivno usvojeni u društvu, dio su bontona i pokazatelji prihvatljivoga ponašanja te imaju predvidivu strukturu i sadržaj. Obilježja su pozdrava konvencionaliziranost, ritualnost i stereotipnost. Za pozdrave je karakteristična formulaična priroda i zadani obrasci koji se pojavljuju u standardiziranim situacijama.

U svakoj je komunikacijskoj situaciji važno prihvatljivo, primjereno i učinkovito ponašanje komunikatora, primjena strategija uljudnosti zbog čega se pozdravi smatraju dijelom jezične kulture i jezičnog bontona. Pojam ljubaznosti predstavlja važnu međuljudsku aktivnost i promatra se kao društvena pristojnost koja je u skladu s društvenim konvencijama. U pozdravima se iščitavaju načela i norme koje su dio kulture i bontona, a neka su od njih odmjerenost, velikodušnost, osjećajnost, skromnost i obzirnost. Društvene su promjene utjecale na različite izbore načina pozdravljanja, a to je vidljivo kod neopterećenog pozdravljanja unutar obitelji, iskazivanju empatije prema profesorima pozdravom *Bok, nastavnice!* i u drugim slučajevima, a na temelju provedenog istraživanja može se i zaključiti da društvo teži solidarnosti i prisnijem obraćanju.

U radu su provedena dva istraživanja. Prvo uključuje analizu invokacijskih pozdravnih obrazaca praćenjem televizijskih i internetskih zapisa. Voditelji se gledateljima obraćaju s poštovanjem poštujući pravila formalne komunikacije. Pozdravi se pojavljuju u sljedećim strukturama: *pozdrav, dva pozdrava, pozdrav i obraćanje, obraćanje i pozdrav, pozdrav + pozdrav + obraćanje, obraćanje, obraćanje + glagol pozdravljati ili sintagma upućivati pozdrav, obraćanje + pozdrav + izraz dobrodošlice, pozdrav + obraćanje + izraz dobrodošlice i pozdrav s dativom*. U medijskom diskursu prevladava neutralni način imenovanja i obraćanja pri čemu su aktivirane strategije uljudnosti i očuvanja obraza, što je potvrđeno i istraživanjem. Voditelji emisija nastupaju u ime zajednice te se gledateljima obraćaju s *poštovani gledatelji, cijenjeni gledatelji, dragi gledatelji, dragi naši* i drugim oblicima. Provedbom dvaju istraživanja utvrđena je učestalost, struktura i načini invokacijskih govornih činova. U prvom dijelu istraživanja utvrđeni su pozdravni obrasci voditelja, a u drugome pozdravi pri susretu koje osnovnoškolci i srednjoškolci upućuju drugima (vršnjacima, nastavnicima, članovima obitelji, susjedima). Pozdravi osnovnoškolaca i srednjoškolaca ovise o dobi, njihovu odnosu, bliskosti, hijerarhiji odnosa, okruženju, namjeri i drugim čimbenicima koji utječu na odabir pozdrava.

8. Literatura

1. Babić, Milanka (2011). *Vokativ kao sredstvo za izražavanje ekspresivnosti*. Radovi Filozofskog fakulteta u istočnom Sarajevu I/13: 45–66.
2. Blagus Bartolec, Goranka (2012). *Pozdravi kao leksikografske jedinice u Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, knj. 38/1, 19–36.
3. Bijelić, Zdravka (2015). *Sintaksa dativa u hrvatskom jeziku*. (Dostupno na: <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri:67>).
4. Bratanić, Maja (1999). „‘Bok, gospođo profesor’ (O nesigurnosti u porabi pozdravnih formula u suvremenom hrvatskom jeziku)”, *Teorija i mogućnosti primjene pragmalingvistike*. Urednici Badurina, Lada i suradnici, HDPL, Zagreb-Rijeka, 103–114.
5. Brown, Penelope; Levinson, Stephen (1987). *Politeness: Some universals in language use*. Cambridge University Press, Cambridge.
6. Coulmas, Florian (1981). *Routine im Gespräch. Zur pragmatischen Fundierung der Idiomatik*. Wiesbaden: Athenaion.
7. de Saussure, Louis, Rocci, Andrea (2016). *Verbal communication: An introduction*, u: Rocci, A. i L. de Saussure (ur.), *Verbal Communication*, Berlin/ Boston: De Gruyter Mouton, 3–20.
8. Deželjin, Vesna, Klak, Hana (2016). *Komunikacija se mijenja: Primjer pozdrava u talijanskom jeziku* (Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/260235>).
9. Filipan-Žignić, Blaženka (2012). *O jeziku novih medija: kvare li novi mediji suvremeni jezik?*. Split [i. e.] Čakovec: Matica hrvatska, Ogranak.
10. Glovacki-Bernardi, Zrinjka (2010). *Pozdravljanje i oslovljavanje u svakodnevnom razgovoru, Proizvodnja i percepcija govora*, Zagreb: FF Press, 396–405.
11. Glušac, Maja, Mikić Čolić, Ana, (2017). *Jezične uloge vokativa kao morfološke, sintaktičke i pragmatičko-semantičke kategorije*, *Jezikoslovlje*, Vol. 18, No.3, 447–472. (Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/190909>).
12. Glušac, Maja (2018). *Ne boj se Kosjenko – funkcionalnostilska osobitost vokativa u Pričama iz davnine*. *Jezikoslovlje*, 295–310.
13. Glušac, Maja (2024). *Imenovanje, oslovljavanje i dozivanje u hrvatskom jeziku*, Filozofski fakultet, Osijek.

14. Hall, Edward. T. (1973). *The Silent Language*, ABE (prijevod: Nemi jezik, 1976, BIGZ, Beograd).
15. Ivanetić, Nada (1995). *Govorni činovi*, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
16. Ivanetić, Nada (2001). *Pozdravne formule u rječnicima*, Zagreb: Filologija, 221–234.
17. Ivanetić, Nada (2003). *Uporabni tekstovi*, Zagreb: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
18. Jakobson, Roman (2008). *O jeziku*. Zagreb: Disput.
19. Kuna, Branko (2003). Nove pojave u jeziku javne komunikacije. *Godišnjak za kulturu, umjetnost i društvena pitanja*, br. 20. Vinkovci: Ogranak Matice hrvatske Vinkovci, 33–42.
20. Kuna, Branko (2009). Uljudnost i njezini učinci u komunikaciji. *Lingua Montenegrina* 3: 81–93. (Dostupno na: <https://montenegrina.net/pages/pages1/knjizevnost/LM3.pdf#page=80>).
21. Leech, Geoffrey (1983). *Principles of pragmatics*. London, New York: Longman Group Ltd.
22. Malović, Stjepan (urednik) (2014). *Masovno komuniciranje*. Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb.
23. Marot, Danijela (2005). *Uljudnost u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji*, Fluminnesia, 17/1, 53–70. (Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/4351>).
24. Menac, Antica (1989). Upotreba i značenja padeža bez prijedloga u suvremenom ruskom i hrvatskom književnom jeziku, Rad JAZU, knj. 427, Zagreb, 92–102.
25. Mikić Čolić, Ana. (2021). *Neologizmi u hrvatskome jeziku*, Osijek: Filozofski fakultet.
26. Matešić, Mihaela; Marot Kiš, Danijela (2015). *Pragmatika gramatičkih oblika: morfološka i sintaktička sredstva kao načini za iskazivanje uljudnosti*. Fluminensia 27/2, 103–116. (Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/223541>).
27. Palić, Ismail; Omerović, Mirela; Selmanagić-Lizde, Elma (2023). *Pozdravi i zahvale kao važni govorni činovi u školskom i vanškolskom okruženju*, Fluminensia, god 35., br. 2, 481-505. (Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/312510>).
28. Palašić, Nikolina (2020). *Pragmalingvistika – lingvistički pravac ili petlja?*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Sveučilište u Rijeci – Filozofski fakultet.
29. Pavličić, Pavao (2002). *Pozdrav*. (Dostupno na: <http://www.matica.hr/vijenac/212/Pozdrav/>).

30. Peti-Stantić, Anita (2010). „Etički dativ kao izraz gramatičke ekspresivnosti u jeziku”, Riječki filološki dani, *Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa 3. – 5. prosinca 1998.*, uredila Diana Stolac, Filozofski fakultet Rijeka, 287–296.
31. Pintarić, Neda (2002). *Pragmemi u komunikaciji*, Zavod za lingvistiku Filozofskoga fakulteta, Zagreb.
32. Rišner, Vlasta (2006). *Iz jezične prošlosti i sadašnjosti*. Osijek: Matica hrvatska, Ogranak Osijek.
33. Rukavina, Antonija (2013). *Značenje i uporaba dativa*. Osijek: Filozofski fakultet.
(Dostupno na:
<https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1350/datastream/PDF/view>).
34. Smajić, Dubravka i Vodopija, Irena (2016). *Pozdrav i odzdrav kao elementarni pragmemi jezičnoga bontona*, Pannoniana: Časopis za humanističke znanosti, 1/1, 82–90. (Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/169761>).
35. Silić, Josip; Pranjković, Ivo (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta*. 2. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.
36. Stjepko, Težak, Babić, Stjepan (2003). *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
37. Vrban, Marta (2016). *Strategije uljudnosti i neuljudnosti u polemikama hrvatskih književnika*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet. (Dostupno na:
<https://repositorij.unios.hr/islandora/object/ffos%3A391/datastream/PDF/view>).
38. Žic-Fuchs, Milena (1988). *Osnovno obilježje oslovljavanja*, SOL br. 7.